

VARFÖR SÅ DÅLIG HUM OM HUMANIORA?

*Förtroende för
humanistisk forskning
i Sverige*

Vetenskap & Allmänhet

VA – PUBLIC & SCIENCE

VA-rapport 2022:4

ISSN: 1653-6843

ISBN: 978-91-89039-15-5

Utgivare: Vetenskap & Allmänhet, VA

Grev Turegatan 14

114 46 Stockholm

E-post: info@v-a.se

Webbplats: www.v-a.se

Facebook/Twitter/Instagram: [vetenskapollm](#)

Författare: Gustav Bohlin, Martin Bergman & Lina Rådmark

Grafisk form: Pelle Isaksson

Mer information om undersökningen finns på www.v-a.se

Rapporten får gärna citeras med angivande av VA som källa.

FÖRORD

Forskning i humaniora berör fundamentala frågor om människa, samhälle och kultur. Insikter från humanistisk forskning spelar en viktig roll för att lösa de stora samhällsutmaningar vi står inför. Men för att kunskapen ska komma samhället till del behöver det finnas förtroende för forskningen och acceptans för resultaten.

I projektet Vetenskapen i Samhället har Vetenskap & Allmänhet i samarbete med SOM-institutet följt svenskars förtroende för forskare och olika forskningsområden sedan 2002. I de regelbundna mätningarna ses en tydlig skillnad i förtroendet för olika forskningsområden. Medicinsk forskning åtnjuter genomgående större förtroende än, i tur och ordning, teknik, naturvetenskap, samhällsvetenskap, utbildningsvetenskap och humaniora. Mönstret förklaras till stor del av skillnader i andelen som svarar ”ingen uppfattning” om sitt förtroende för respektive område, där andelen är som störst för forskning inom humaniora

För att bättre förstå förtroendemönstren har vi tidigare genomfört fyra fördjupande studier som en del av projektet. Dessa omfattar fokusgrupper med allmänheten (VA-rapport 2018:4), intervjuer med journalister (VA-rapport 2019:3), en studie av forskares medverkan på DN Debatt (VA-rapport 2019:2) och en innehållsanalys av forskningsbevakning i tryckt press (VA-rapport 2019:7).

En återkommande fråga är just synen på forskning i humaniora. Vad är det människor saknar för att kunna ha en uppfattning om sitt förtroende, vad ses som viktigt för att känna förtroende för forskning, respektive forskare, i humaniora. Och kan svaren på dessa frågor användas för att kommunicera på ett sätt som stärker förtroendet?

I denna rapport, *Varför så dålig hum om humaniora?*, presenteras resultaten från två studier som undersökt dessa frågor närmare. Båda studierna omfattar riksrepresentativa urval av befolkningen. Rapporten är skriven av utredare på Vetenskap & Allmänhet: fil.dr Martin Bergman, fil.dr Gustav Bohlin och med.dr Lina Rådmark. VA:s tidigare utredare Fredrik Brounéus, numera på Consupedia, har också deltagit i planering och arbete med studierna.

Studierna har genomförts med stöd från Riksbankens Jubileumsfond. Rapporten får gärna citeras med angivande av VA som källa. Samtliga Vetenskap & Allmänhets rapporter finns tillgängliga på www.v-a.se.

Vi hoppas att resultaten och rapporten kan bidra till att stärka kunskapen och känslan för humaniora i Sverige!

Stockholm i oktober 2022

Cissi Billgren Askwall
Generalsekreterare,
Vetenskap & Allmänhet

INNEHÅLL

Sammanfattning	5
Introduktion	7
Bakgrund	9
Vad är förtroende och varför ska vi bry oss om det?	9
Förtroende för forskning och forskare.....	9
Förtroende för forskning inom olika områden	11
Bilden av humaniora	14
Forskning i medierna	15
Forskares attityder till att kommunicera med omvärlden	17
Syfte och frågeställningar	19
Genomförande	21
Enkätundersökning hösten 2020	21
Experimentell enkätundersökning våren 2022	22
Resultat och diskussion	27
Del 1 – Vem saknar uppfattning och varför?	27
Del 2 – Vad påverkar förtroendet (enligt oss själva)?	31
Del 3 – Till vilken nytta pratar vi om nytta?	34
Avslutande kommentarer	41
Referenser	43
Bilagor	45
Bilaga A: Frågeformulär enkätundersökning (Del 1 och 2)	45
Bilaga B: Frågeformulär experimentell studie (Del 3).....	48

SAMMANFATTNING

Färre svenskar har stort förtroende för forskning i humaniora jämfört med andra områden. Till stor del beror det på att människor saknar uppfattning om sitt förtroende, snarare än att förtroendet är litet. Samtidigt kommunicerar forskare i humaniora med allmänheten om sin forskning i minst lika stor utsträckning som forskare i andra områden.

Den här studien syftar till att öka förståelsen om gruppen som säger sig sakna uppfattning om sitt förtroende för humaniora. Vad är det mer specifikt som de saknar uppfattning om? Vad skulle behövas för att de ska kunna känna förtroende för forskning, respektive forskare, i humaniora? Är det samma faktorer som ses som viktiga för forskning i medicin, som åtnjuter störst förtroende bland allmänheten? Och går det att utforma kommunikation kring humanistisk forskning så att den uppfattas som mer förtroendeingivande?

Studien bygger på två enkätundersökningar:

- En webbaserad enkätundersökning som genomfördes hösten 2020 med 1 024 personer. Här undersöktes dels vad som ligger bakom att man saknar uppfattning om förtroende för forskning i humaniora, dels hur viktiga olika faktorer upplevs vara för att ha förtroende för forskning och forskare i humaniora respektive medicin.
- En webbaserad enkätundersökning med experimentell design som genomfördes våren 2022 med 2 016 personer. Här undersöktes hur

allmänhetens förtroende för humanistisk forskning påverkas av omnämnande av forskningens kort- och långsiktiga nytta/tillämpningar.

Resultaten visar bland annat att:

- Två tredjedelar av dem som svarar "ingen uppfattning" om sitt förtroende för humanistisk forskning motiverar detta med att de är osäkra på vad humaniora betyder. En av fyra vet vad humaniora är, men är osäkra på vad *forskning* inom humaniora innebär.
- Om "historia" läggs till som exempel på forskning i humaniora minskar gruppen som svarar ingen uppfattning något, samtidigt som fler uppger ett stort förtroende.
- Tre av fyra anser det vara viktigt att forskningen följer *etiska regler* för att de ska kunna känna förtroende för forskning i humaniora. Det anses också viktigt att forskningen har en *tydlig samhällsnytta*, att den är *oberoende av ekonomiska intressen* och att den kommer fram till resultat som *bekräftas av annan forskning*. Det anses mindre viktigt att forskningen *intresserar en personligen* och att den *uppmärksammas i medierna*.
- De viktigaste faktorerna för att kunna känna förtroende för enskilda forskare i humaniora är att de verkar *förstå hur människor i allmänhet har det* och att forskaren är *tydlig med vilka begränsningar forskningen har*. Mindre viktigt tycks vara att

forskaren är anställd vid ett *universitet med gott anseende* eller att forskaren *ofta syns i tidningar/TV*.

- Det verkar finnas en diskrepans mellan vad människor uppfattar att de baserar sitt förtroende på, och vad de faktiskt baserar det på. Beskrivningar av humanistisk forskning som innehåller omnämnande av framtida eller omedelbar nytta för samhället tycks inte stärka förtroendet för forskningen. Det verkar till och med finnas en risk för att förtroendet minskar till följd av att nytta omnämns.

- Människors generella förtroende för forskning, och deras personliga intresse för ett specifikt forskningsprojekt, har stor betydelse för deras förtroende för beskrivningar av humanistisk forskning.

INTRODUKTION

Sedan 2002 har föreningen Vetenskap & Allmänhet (VA) undersökt allmänhetens attityder till forskning och vetenskap inom projektet *Vetenskapen i Samhället (ViS)*. I samarbete med SOM-institutet vid Göteborgs universitet har vi sedan projektets start ställt frågor i den nationella SOM-undersökningen. Sammantaget visar resultaten på relativt små förändringar under de senaste två decennierna. Svenskar har störst förtroende för forskning inom medicin, naturvetenskap och teknik, men mindre förtroende för forskning i samhällsvetenskap, utbildningsvetenskap och humaniora. Sedan 2015 har resultaten från SOM-undersökningen även varit utgångspunkt för flera specialstudier som fördjupat förståelsen för mätseriens resultat. I dessa har vi bland annat undersökt relationen mellan forskare och media genom innehållsanalyser och intervjuer med journalister. I fokusgrupper med allmänheten har vi också identifierat ett antal faktorer som svenskar själva upplever ligger bakom deras förtroende för forskning och forskare.

I den här rapporten omsätter vi och testar den kunskap som genererats sedan projektets start 2002. Genom att ta fasta på de förtroendehöjande faktorer som tidigare identifierats undersöker vi empiriskt i vilken utsträckning dessa faktiskt kan påverka synen på humanistisk forskning.

BAKGRUND

VAD ÄR FÖRTROENDE OCH VARFÖR SKA VI BRY OSS OM DET?

Varför är det egentligen viktigt att människor har förtroende för forskning och forskare? Det är en fråga som går att närma sig på olika sätt. Om en stor del av befolkningen skulle sakna förtroende för forskning blir det svårt för politiker att motivera varför vi ska avsätta skattemedel till forskning. I förlängningen handlar det därför om forskningens fortlevnad. Men resultaten från den forskning som utförs behöver också accepteras av dem den berör. Nya metoder för behandling, undervisning eller elförsörjning har kanske ingen betydelse om inte källan till kunskapen är betrodd?

Den som vill att ens forskning ska komma till användning bör veta att människor både ger mer uppmärksamhet till, och är mer villiga att följa råd från personer vi har förtroende för. Inom forskningskommunikation talas det ofta om vikten av tvåvägskommunikation (se t.ex. Reincke, Bredenoord & van Mil, 2020), vilket innebär att båda parter lyssnar på varandra och delar med sig av sina synsätt. För att det ska vara möjligt krävs förstås ett ömsesidigt förtroende.

Förtroende är ett komplext begrepp och kan definieras på många sätt. Ofta delas det upp i olika komponenter utifrån *kompetens* (till exempel expertis, kunskap, meriter) och/eller *karaktär* (till exempel ärlighet, integritet, välvilja) (Hendriks, Kienhuse & Bromme, 2016). Utifrån en översikt av hur förtroende för forskare har undersökts i tidigare litteratur utförde Besley, Lee och Pressgrove (2021) en empirisk studie och föreslog att man framöver bör mäta förtroende för forskare i fyra olika dimensioner:

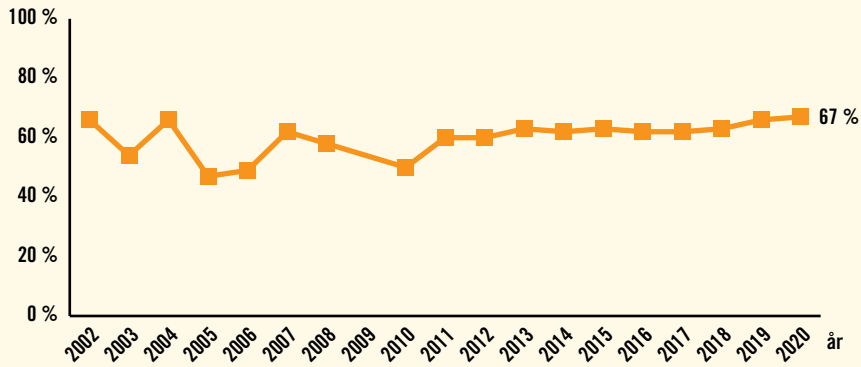
- **Kompetens** (t.ex. hur skicklig, insatt, erfaren eller kvalificerad forskaren uppfattas)
- **Integritet** (t.ex. hur ärlig, uppriktig eller etisk forskaren uppfattas)
- **Välvilja** (t.ex. hur empatisk eller omtänksam forskaren uppfattas)
- **Öppenhet** (t.ex. om forskare uppfattas undanhålla information och är villig att förklara olika beslut)

FÖRTROENDE FÖR FORSKNING OCH FORSKARE

Svenskar har stort och relativt stabilt förtroende för forskare som yrkesgrupp. Inom ramen för ViS-projektet har förtroendet för forskare mätts mellan

åren 2002 och 2020. Under 2020 uppgav två av tre svenskar (67 procent) att de har *ganska* eller *mycket stort förtroende* för forskare (Figur 1) (VA, 2021a).

FIGUR 1: Andel med ganska eller mycket stort förtroende för forskare 2002–2020. Frågan lyder 'Hur stort förtroende har du för hur forskare sköter sitt arbete?'. Svartalternativ: 'Mycket stort förtroende', 'Ganska stort förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Ganska litet förtroende', 'Mycket litet förtroende' och 'Ingen uppfattning'. Totalt antal svarande år 2020 1 831 personer. Källa: VA, 2021a.

Förtroendet för forskare är större bland personer med högre utbildningsnivå och bland människor som bor i storstadsregionerna.

Att svenskar har ett stort förtroende för forskare bekräftas i en annan årlig attitydundersökning – VA-barometern. Den visade även på en förstärkning av förtroendet under corona-åren 2020 och 2021 (VA, 2021b). Under pandemin har forskare, tillsammans med sjukvårdspersonal, varit den grupp som svenskar haft störst förtroende för när de uttalar sig om corona-viruset i nyhetsmedier. Myndighetspersoner, politiker och journalister har åtnjutit betydligt lägre förtroende (VA, 2021c).

Svenskars förtroende för forskning generellt är också stort. I 2021 års VA-barometer uppger tre av fyra (77 procent) att de har ganska eller mycket stort förtroende för forskning (VA 2021b). En betydligt mindre andel, tre procent, har ganska eller mycket litet förtroende för forskning (Figur 2).

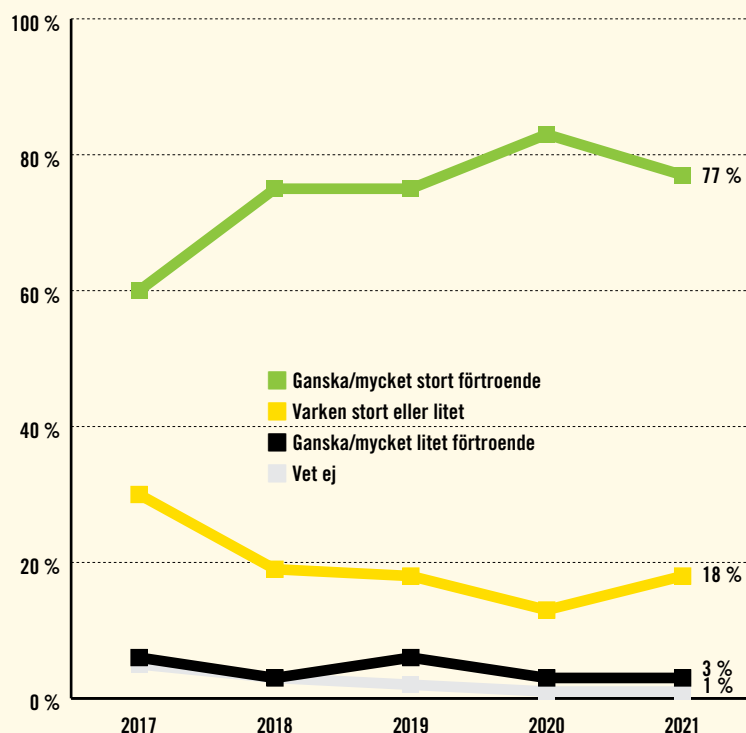
För att bättre förstå vad som ligger bakom människors upplevda förtroende för forskning och forskare, liksom vilka faktorer som stärker respektive försvagar förtroendet, genomfördes 2015 åtta fokusgrupper med 45 deltagare från allmänheten (VA, 2018b; Brounéus, Lindholm & Bohlin, 2019). Deltagarna såg generellt forskning som en samhällsnyttig

och seriös verksamhet. De faktorer som ansågs öka eller minska förtroendet för forskning kan delas in i fyra kategorier:

- **Process**
– hur forskningen utförs
- **Produkt**
– forskningens resultat
- **Person**
– forskaren som utför forskningen
- **Presentation**
– hur forskningen kommuniceras

Resultaten från fokusgrupperna visar att förtroendet för forskning stärks om forskningen är förståelig, transparent och opåverkad av finansiella intressen (*Process*); nyttig för samhället och med tydliga resultat (*Produkt*); utförs av kunniga forskare som brinner för sitt arbete (*Person*), och kommuniceras på ett begripligt och intressant sätt (*Presentation*). Förtroendet för forskningen försvagas när den uppfattas som flummig eller otydlig, bedräglig, styrd av finansiella intressen, eller när den saknar nytta, rör självklarheter, när forskare har fel, eller det finns motstridiga forskningsrön.

FIGUR 2: Svaren på frågan “Vad har du för förtroende för forskning generellt?”, ställd 2017–2021 i VA-barometern. Antal svarande: 1 021 (2017) 1 052 (2018) 1 021 (2019) 1 018 (2020) 1 016 (2021). Källa: VA, 2021b.

FÖRTROENDE FÖR FORSKNING INOM OLIKA OMRÅDEN

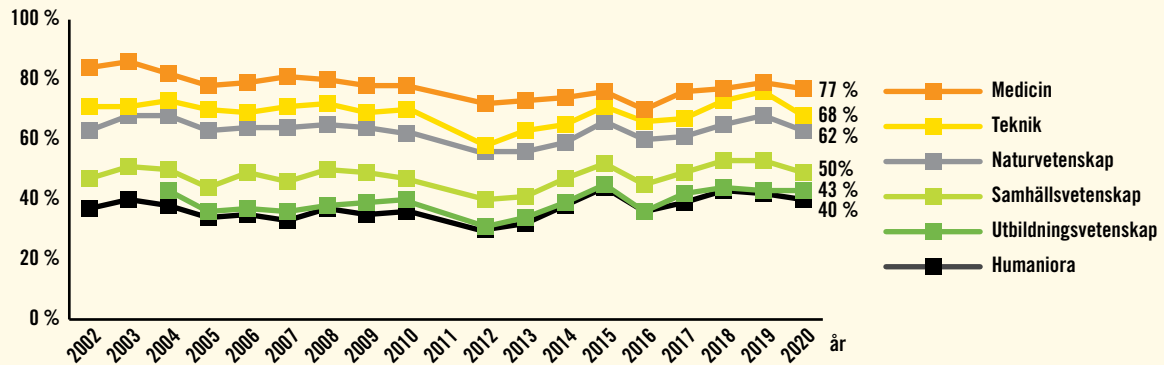
Allmänhetens attityder till forskning skiljer sig åt beroende på ämnesområde. Förtroendet för forskning inom olika områden har följts i ViS-projektet sedan 2002 (Figur 3). Störst förtroende har svenskarna för forskning inom medicin (77 procent har *ganska* eller *mycket stort förtroende*, enligt 2020 års mätning). Förtroendet för medicinsk forskning följs av forskning inom teknik (68 procent), naturvetenskap (62 procent), samhällsvetenskap (50 procent), utbildningsvetenskap (43 procent) och humaniora (40 procent) (VA, 2021a). Förtroendet för de olika forskningsområdena är relativt stabilt, både över tid och i inbördes rangordning. Noterbart är att förtroendet för de olika forskningsområdena följs åt i upp- och nedgångar; de skiftningar som sker över tid sker ofta för alla områden samtidigt.

Skillnaden i andelar med stort förtroende för de olika forskningsområdena speglas dock inte i

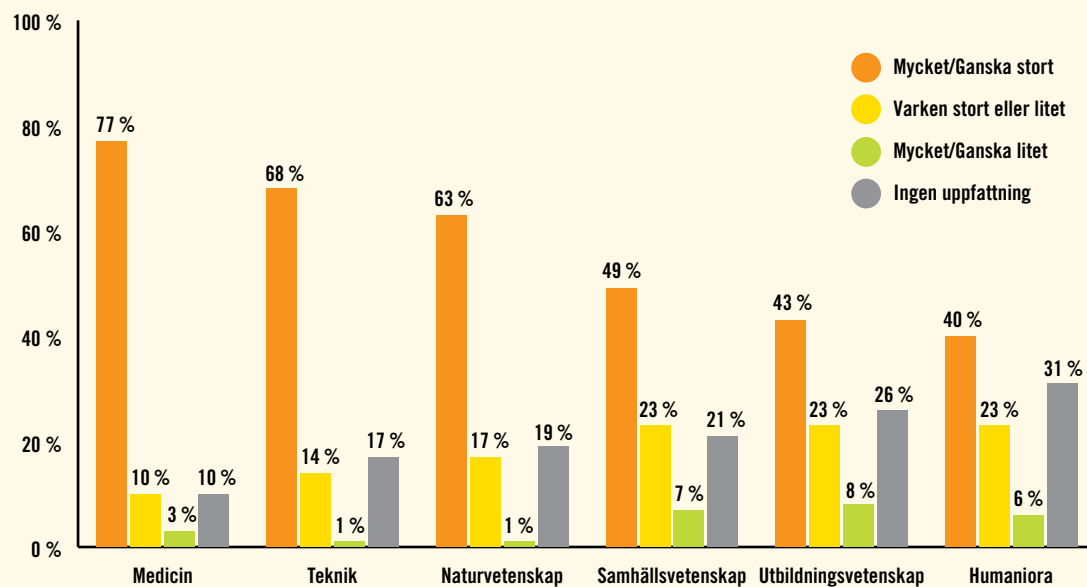
andelarna som säger sig ha *ganska* eller *mycket litet* förtroende (mellan ett och åtta procent för de olika områdena). I stället syns ett omvänt samband mellan andelen som *saknar uppfattning* eller svarar *varken stort eller litet förtroende* med andelen som uttrycker ett stort förtroende. År 2020 saknade tre av tio (31 procent) uppfattning om sitt förtroende för forskning inom humaniora, jämfört med 10 procent för forskning inom medicin (Figur 4). Det talar för att skillnaderna i förtroende i stor utsträckning kan förklaras av en bristfällig kunskap om forskningsområdena, snarare än ett faktiskt lågt förtroende.

På frågan om intresset för ovanstående forskningsområden syns nästan samma rangordning där störst andel har stort intresse för forskning i medicin (62 procent), följt av naturvetenskap (59 procent), teknik (49 procent), samhällsvetenskap (38

FIGUR 3: Andel som har *ganska* eller *mycket stort* förtroende för respektive forskningsområde 2002–2020 (procent). Frågan lyder 'Allmänt sett, vilket förtroende har du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden?'. Svartalernativ: 'Mycket stort förtroende', 'Ganska stort förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Ganska litet förtroende', 'Mycket litet förtroende' och 'Ingen uppfattning'. Totalt antal svarande år 2020 var 1 831. Källa: VA, 2021a.

FIGUR 4: Förtroendet för forskning inom olika forskningsområden i 2020 års SOM-undersökning. Antal svarande: 1 831. Källa: VA, 2021a.

procent), utbildningsvetenskap (32 procent) och humaniora (31 procent) (VA, 2021b).

I fokusgrupper (VA, 2018b) framgår att medicinsk forskning ses som urtypen av seriös och nyttig forskning. Även naturvetenskaplig forskning åtnjuter ett stort förtroende och beskrivs som ett område där forskarna söker objektiva sanningar. Humanio-

ra och samhällsvetenskaplig forskning upplevs som mer diffus, där det inte går att säga vad som är sant eller falskt.

Dessutom bedöms nyttan för samhället med samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning vara lägre. Dock framkommer också fördelar för forskning inom humaniora och samhällsvetenskap:

TABELL 1: Svaren på frågan "Hur viktigt anser du det är att det i Sverige satsas på forskning på världsbästanivå inom följande områden?", ställd i den nationella SOM-undersökningen mellan 2002 och 2017. Forskningsområdena har varierat, där vissa har varit med flera gånger och andra bara en gång, vilket framgår i kolumnen längst till höger i tabellen. I de fall ett område varit med flera gånger har ett medelvärde räknats ut och redovisas. Orange färg indikerar humanioraämnen.

	Mycket/ ganska viktigt	Inte särskilt/ inte alls viktigt	Ingen uppfattning	Antal gånger frågan ställts
Cancer	95 %	3 %	3 %	8
Hjärt- och lungsjukdomar	93 %	2 %	4 %	5
Energi	90 %	5 %	5 %	7
Miljö	90 %	6 %	4 %	14
Reumatiska sjukdomar	89 %	6 %	5 %	4
Klimat	86 %	9 %	5 %	3
Livsmedelsforskning	84 %	11 %	5 %	1
Allergier	82 %	11 %	7 %	3
Teknik	82 %	11 %	8 %	3
Matematik	68 %	22 %	10 %	1
Pedagogik	68 %	20 %	12 %	8
Hållbart fiske	75 %	17 %	8 %	1
Transportteknik	73 %	18 %	9 %	5
IT	69 %	22 %	10 %	8
Nanoteknik	56 %	20 %	24 %	3
Svenska språket	57 %	34 %	10 %	2
Genteknik	58 %	31 %	11 %	14
Nationalekonomi	64 %	24 %	12 %	8
Globalisering	59 %	27 %	14 %	3
Företagsekonomi	59 %	30 %	12 %	3
Statsvetenskap	48 %	37 %	15 %	3
Historia	36 %	53 %	11 %	7
Arkeologi	39 %	49 %	12 %	1
Design	28 %	59 %	13 %	1
Filosofi	27 %	55 %	18 %	4
Litteraturvetenskap	30 %	56 %	15 %	3
Rymden	27 %	61 %	12 %	9
Religiösa seder och bruk	18 %	70 %	13 %	2

till. För samhällsvetenskap var andelen som svarade ”inget speciellt” 21 procent, för naturvetenskap 11 procent och för medicin endast 3 procent. Skillnaderna i utbildningsnivå är slående: 63 procent av de svarande med enbart grundskoleutbildning saknade uppfattning om humaniora, jämfört med 49

procent bland gymnasieutbildade och 29 procent av dem med högskoleutbildning. Den vanligaste associationen till humaniora är alltså – ingen alls. På andra plats kommer *människan*, tätt följt av *språk*, *humanism*, *mänsklighet* och *kultur* (Figur 5).

FORSKNING I MEDIERNA

Människors bild av forskning påverkas till stor del av vår mediekonsumtion. Varje år produceras stora mängder vetenskapliga resultat, men bara en bråkdel når ut till allmänheten, och då oftast genom nyhetsmedier. För att undersöka hur medias urvalsprocess ser ut och vilka faktorer som avgör vilken forskning journalister rapporterar om genomfördes intervjuer med tolv journalister från olika typer av medier (VA, 2019a).

Den stora utmaningen för de intervjuade journalisterna är brist på tid. Mängden forskning som produceras har ökat markant över tid samtidigt som det journalistiska medielandskapet förändrats drastiskt med ökad digitalisering och minskande resurser.

Med ett begränsat antal journalister som rapporterar om forskning i media framträder bilden av ett sårbart system starkt påverkat av journalisternas personliga preferenser. De senaste åren har vi dock sett flera exempel på ökade satsningar på vetenskapsjournalistik vid de större medieredaktionerna i Sverige (Vetenskapsrådet, 2022). Journalisterna kan liknas vid dammluckor som reglerar det enorma flödet av forskningsresultat som når det omgivande samhället. Urvalet påverkas dels av vad journalisterna uppfattar som intressant för publiken, och dels av att det bör vara något som angår många. Men det påverkas också av journalisternas och redaktörernas egna intressen för ämnet. Flertal journalister hade ett större förtroende för forskning inom naturvetenskap och medicin än för samhällsvetenskap eller humaniora. De föredrog även att bevaka naturvetenskaplig och medicinsk forsk-

ning då den är enklare att ”sälja in” till redaktörer och förklara för publiken.

Journalisternas resonemang liknade på många sätt det som tidigare framkommit i fokusgrupper med allmänheten (VA 2018b). Forskning inom naturvetenskap och medicin anses vara mer intressant och samhällsnyttig, medan samhällsvetenskap och humaniora uppfattas vara diffus, mer subjektiv och mindre vetenskaplig. Det går dock inte att dra några slutsatser om orsak och verkan i bemärkelsen att journalisternas syn på forskning inom olika områden har lett till att samma syn anammats av allmänheten. Mediebevakningen kan snarare ses som ett uttryck för, och en faktor som bidrar till att upprätthålla, föreställningar om olika slags forskning (VA, 2019a).

För att få en bättre bild av hur rapporteringen om forskning i svensk press ser ut gjordes en innehållsanalys av 1 763 artiklar i svensk dagspress under perioden 1995 till 2015. Rapporten visar att en typisk artikel om forskning är en traditionell nyhetsartikel med neutral eller positiv vinkel, placerad på lokal- eller inrikessidorna, som handlar om samhällsvetenskap eller medicin. Oftast saknas intervjuperson, och i de fall någon forskare citeras är det oftast en manlig forskare från något av de större lärosätena i Sverige (VA, 2019b).

Ett tydligt mönster är att olika forskningsområden ofta återfinns i olika delar av tidningen. En fjärdedel (23 procent) av nyheterna om naturvetenskaplig forskning publiceras på vetenskapssidorna. Motsvarande siffra för medicinsk forskning är 12 procent. Bara 2 procent av artiklarna som rappor-

TABELL 2: Forskningsnyheters fördelning per sektion utifrån forskningsområde. N = antal artiklar som analysen baseras på. Källa: VA, 2019b.

	Medicin	Samhällsvetenskap	Humaniora	Naturvetenskap	Totalt
Ledare	1 %	8 %	1 %	1 %	4 %
Debatt	3 %	7 %	3 %	2 %	5 %
Inrikes	17 %	15 %	3 %	21 %	14 %
Utrikes	11 %	10 %	9 %	9 %	11 %
Lokalt	35 %	27 %	17 %	23 %	27 %
Vetenskap	12 %	2 %	2 %	23 %	7 %
Ekonomi	3 %	8 %	1 %	-	4 %
Kultur	3 %	8 %	45 %	3 %	11 %
Livsstilssidor	4 %	3 %	1 %	1 %	3 %
Sport	1 %	1 %	1 %	-	1 %
Radio/TV	1 %	1 %	-	-	1 %
Övrigt	9 %	10 %	17 %	17 %	12 %
Totalt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
N	443	527	270	184	1763

Kommentar: I kategorin övrigt finns till exempel nyheter om disputationer/avhandlingar samt berättelser om forskares levnadsöden på familjesidorna.

terar om forskningsresultat inom humaniora återfinns på vetenskapssidorna. Istället är det vanligt att forskningsnyheter om humaniora placeras på kultursidorna (45 procent av alla artiklar om humanistisk forskning) (Tabell 2).

Anledningarna till detta mönster är förmodligen flera. Vissa forskningsområden och ämnen har högre nyhetsvärde och är lättare att anpassa till medielogiken, men rapporteringen påverkas till stor del även av journalisters och redaktörers intresse och attityder till forskning.

Samhällsvetenskap och humaniora ses av vissa journalister som svårare ämnen att rapportera om och betraktas inte sällan som mindre intressanta (VA, 2019a). Det skulle kunna vara en av förklaringarna till varför medicinsk och naturvetenskaplig forskning utgör tre fjärdedelar av rapporteringen på tidningars vetenskapssidor, medan samhällsve-

tenskapliga forskningsnyheter istället dominerar på debatt- och ledarsidorna, och humanioraforskning ofta ses på kultursidorna.

Denna fördelning kan kännas naturlig i förhållande till tidningarnas sektioner, men kan ha konsekvenser för nyhetskonsumenternas uppfattning om vad som är forskning och vetenskap. Uppfattningen att naturvetenskap och medicin är mer objektivt och vetenskapligt riskerar att cementeras. Det faktum att endast två procent av den humanioraforskning som rapporteras i svenska medier hamnar på vetenskapssidorna kan även bidra till att en större andel svarar *ingen uppfattning* på frågan om förtroendet för forskning inom humaniora. Kanske uppfattas helt enkelt inte att nyheter om humanistisk forskning faktiskt handlar om just forskning.

FORSKARES ATTITYDER TILL ATT KOMMUNICERA MED OMVÄRLDEN

Under 2019 genomfördes en undersökning av svenska forskares syn på forskningskommunikation (VA, 2019c). Med 3 699 respondenter från 31 svenska lärosäten är det möjligt att identifiera skillnader mellan olika grupper av forskare, till exempel de som är verksamma i olika forskningsområden.

Nio av tio forskare i Sverige är positivt inställda till att kommunicera sin forskning med personer utanför akademien. Varannan forskare (51 procent) uppger att de dessutom vill lägga mer tid på att kommunicera sin forskning än vad de gör i dag.

Det viktigaste skälet att kommunicera sin forskning är enligt forskarna själva att resultaten ska komma till användning i samhället (uppgett av 71 procent av forskarna). Den näst viktigaste anledningen är att låta forskningen bidra till offentlig debatt, något 46 procent angav. Dock finns klara skillnader mellan forskare från olika forskningsområden. Att låta forskningen bidra till offentlig debatt var ett viktigare skäl för forskare inom humaniora (61 procent) och samhällsvetenskap (60 procent), jämfört med forskare i medicin

TABELL 3: Andel forskare som utfört olika kommunikationsaktiviteter under den senaste tolv månadersperioden (flera val möjliga) (fältperiod 24 januari–15 april 2019), baserat på forskningsämnesområde. Antal svarande i respektive grupp: Humaniora och konst = 445, Medicin och hälsovetenskap = 623, Naturvetenskap = 648, Samhällsvetenskap = 1 214, Teknik = 706. Källa: VA, 2019c.

	Humaniora och konst	Medicin och hälsovetenskap	Naturvetenskap	Samhällsvetenskap	Teknik
Medverkat i öppna föreläsningar eller paneler (riktade mot allmänheten)	48 %	23 %	20 %	38 %	24 %
Skrivit populärvetenskapliga tryckta artiklar eller böcker för allmänheten	33 %	17 %	13 %	30 %	11 %
Blivit intervjuad i populärvetenskapliga tidskrifter eller fackpress	22 %	21 %	16 %	23 %	17 %
Skrivit populärvetenskapligt primärt webbaserat (exkl. sociala medier) material för allmänheten	22 %	17 %	19 %	25 %	16 %
Medverkat i 'öppet hus'-liknande aktiviteter	20 %	15 %	20 %	19 %	22 %
Blivit intervjuad i TV/radio	28 %	16 %	15 %	24 %	12 %
Blivit intervjuad i dagspress	24 %	17 %	14 %	27 %	10 %
Medverkat i vetenskapsfestivaler eller mässor	15 %	15 %	17 %	12 %	18 %
Författat eller medförfattat debattartiklar	15 %	11 %	7 %	21 %	7 %
Medverkat i arrangemang på museer, science center eller konsthallar	24 %	5 %	10 %	8 %	10 %
Medverkat i arrangerade samtal med allmänheten t.ex. science cafés	16 %	8 %	7 %	15 %	9 %
Medverkat i podcasts	13 %	6 %	3 %	9 %	5 %
Jag har inte gjort något av ovanstående	22 %	38 %	41 %	26 %	37 %

(37 procent), naturvetenskap (37 procent) och teknik (33 procent).

Den viktigaste målgruppen att kommunicera med är enligt forskarna beslutsfattare och politiker, följt av allmänheten i stort och specifika yrkesgrupper som är berörda av den forskning som bedrivs (till exempel jurister, ingenjörer eller läkare). Forskare inom humaniora och naturvetenskap anser att lärare är en viktig målgrupp i större utsträckning än forskare inom andra områden.

Den vanligaste kommunikationsaktiviteten var att medverka i öppna föreläsningar eller paneler (riktade mot allmänheten), något 30 procent av forskarna hade gjort det senaste året. Vanligt var också

att skriva populärvetenskapligt (21 procent) eller att bli intervjuad i populärvetenskapliga tidskrifter eller fackpress (20 procent). Utifrån resultaten tycks forskare inom humaniora vara mer engagerade i kommunikation med omvärlden än forskare i andra områden. Nästan varannan forskare (48 procent) inom humaniora uppgav att de medverkat i öppna föreläsningar eller paneler riktade mot allmänheten. Motsvarande siffra för forskare inom medicin var 23 procent och naturvetenskap 20 procent. Det var också minst andel humanioraforskare som *inte* deltagit i någon av de föreslagna aktiviteterna under det senaste året jämfört med forskare inom andra områden (Tabell 3).

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Som beskrivits i bakgrundskapitlet känner betydligt färre svenskar stort förtroende för forskning i humaniora jämfört med andra områden. Det är dock inte fler som har litet förtroende för humanistisk forskning utan skillnaden förklaras av en större andel som saknar uppfattning eller väljer ett neutralt alternativ. Mönstret tycks vara detsamma under de senaste årtiondena, trots att forskare i humaniora faktiskt kommunicerar i minst lika stor utsträckning som forskare inom andra områden och trots att forskning i humaniora finns med i nyhetsbevakningen.

Den här studien syftar till att öka förståelsen om gruppen som säger sig sakna uppfattning om sitt förtroende för humaniora. Vad är det mer specifikt som de saknar uppfattning om? Vad skulle behövas för att de ska kunna känna förtroende för forskning, respektive forskare, i humaniora? Är det samma faktorer som ses som viktiga för forskning i medicin, som ju åtnjuter störst förtroende bland allmänheten? Och går det att utforma kommunikation kring humanistisk forskning så att den uppfattas som mer förtroendeingivande?

GENOMFÖRANDE

Studien bygger på två enkätundersökningar:

- En enkätundersökning som dels undersökte vad som ligger bakom att man saknar uppfattning om förtroende för forskning i humaniora, dels undersökte hur viktiga olika faktorer upplevs vara för att ha förtroende för forskning och forskare i humaniora respektive medicin.
- En enkätundersökning med experimentell design som undersökte hur allmänhetens förtroende för humanistisk forskning påverkas av omnämnande av forskningens kort- och långsiktiga nytta/tillämpningar.

ENKÄTUNDERSÖKNING HÖSTEN 2020

En enkätundersökning genomfördes under perioden 28 september–8 oktober 2020. Fältarbetet gjordes av undersökningsföretaget Ipsos och deltagarna bjöds in från en slumpmässigt rekryterad webbpanel bestående av personer mellan 18 och 74 år över hela landet. Totalt besvarades enkäten av 1 024 personer. Deltagarfrekvensen var 32,9 procent.

För att ge en så representativ bild som möjligt av befolkningen i stort viktades svaren i efterhand. Det medför att svaren från underrepresenterade respondenter (jämfört med befolkningen i stort) väger något tyngre än svaren från individer i överrepresenterade grupper. Viktningen baserades på:

- **Kön** (man, kvinna)
- **Ålder** (18–24, 25–29, 30–44, 45–59, 60–69, 70–74)
- **Kommungrupp** (tre grupper: storstäder och storstadsnära kommuner, större städer och kommuner nära större stad, samt mindre städer/

tätorter och landsbygdskommuner)

- **Utbildningsnivå** (grundskola, 2-årigt gymnasium, 3–4-årigt gymnasium, eftergymnasial utbildning)

Urvalet fördelades enligt Tabell 4 med avseende på kön ålder och utbildning:

I undersökningen ställdes samma typ av frågor om förtroende för forskning inom olika forskningsområden, som använts i den nationella SOM-undersökningen (VA, 2021a). För att testa huruvida frågans formulering påverkar utfallet användes tre olika versioner, där både svarsskala (utan alternativet “ingen uppfattning”) och formuleringen kring humaniora (med tillägget “t.ex. historia”) ändrades. Se Bilaga A för komplett frågebatteri. Respondenterna fick även uppföljande frågor där de ombads motivera sina svar. Resultaten från dessa frågor presenteras här i *Del 1 – Vem saknar uppfattning och varför?*

TABELL 4: Antal respondenter före och efter viktning. Uppdelat efter kön, ålder och utbildningsnivå.

		Antal (oviktat)	Antal (viktat)	Andel (viktat)
Kön	Man	508	520	51 %
	Kvinna	515	503	49 %
Ålder	18–29	270	221	22 %
	30–44	223	286	28 %
	45–59	226	280	27 %
	60–74	305	238	23 %
Utbildning	Grundskola	75	178	17 %
	Gymnasium	434	448	44 %
	Eftergymnasial utbildning	515	399	39 %

I undersökningen ställdes även frågor om vad som påverkar förtroendet för forskning och forskare, baserat på tidigare identifierade förtroendehöjande och förtroendesänkande faktorer (VA, 2018b, se även sidan 9). Resultaten från dessa frågor presenteras i *Del 2 – Vad påverkar förtroendet (enligt oss själva)?*

I frågorna om vilka faktorer som påverkar förtroendet ställdes motsvarande frågor om forskning/forskare i både humaniora och medicin (som är det område som åtnjuter störst förtroende). Därigenom möjliggörs jämförelser mellan förtroendefaktorernas relevans för båda områdena.

EXPERIMENTELL ENKÄTUNDERSÖKNING VÅREN 2022

För att undersöka hur allmänhetens förtroende för humanistisk forskning påverkas av omnämnande av forskningens kort- och långsiktiga nytta/tillämpningar genomfördes en enkätundersökning med experimentell design den 6–20 april 2022.

Fältarbetet gjordes av Ipsos och deltagarna bjöds in från deras slumpmässigt rekryterade webbpanel som består av personer mellan 18 och 74 år fördelade över hela landet. Totala antalet genomförda intervjuer var 2 016 vilket motsvarar en deltagarfrekvens på 31 procent.

Även här tillämpades en viktning av resultaten

i efterhand, där de underrepresenterade respondenternas svar väger tyngre än de överrepresenterades. Viktningen baserades på följande variabler:

- **Kön** (man, kvinna)
- **Ålder** (18–24, 25–29, 30–44, 45–59, 60–69, 70–74)
- **Kommungrupp** (tre grupper: storstäder och storstadsnära kommuner, större städer och kommuner nära större stad samt mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner)
- **Utbildningsnivå** (grundskola, gymnasium, eftergymnasial utbildning)

NOTIS AVHANDLING 1

En doktorsavhandling från ett svenskt universitet visar hur fångar skapade gemenskap i svenska fångelser under åren 1890–1920.

För att kunna beskriva världen bakom fängelsemurarna har forskaren studerat olika dokument. Här ingår vakternas anteckningar i gamla protokoll från förhör med fångarna, men även berättelser som fångarna själva har skrivit om sina liv.

Resultaten visar att det fanns en gemenskap bland fångarna, trots de långa straff med isolering som användes på den tiden. De isolerade fångarna använde olika föremål, tecken, knackningar och skrift för att kommunicera med varandra. Forskaren beskriver även andra sätt som fångarna använde för att påverka sin tillvaro, som att spela sjuka, skada sig själva, muta, stjäla och smugla olika saker.

Tillägg: Omedelbar nytta

Resultaten i avhandlingen kan i dag användas i kriminalvården för att göra det lättare för fångar att återanpassa sig till samhället efter avtjänat straff.

Tillägg: Framtida nytta

I framtiden skulle resultaten eventuellt kunna användas i kriminalvården för att göra det lättare för fångar att återanpassa sig till samhället efter avtjänat straff.

Urvalet fördelades med avseende på kön, ålder och utbildning (Tabell 5).

Deltagarna fick först ange sitt förtroende för forskning generellt och sedan läsa en notis som kortfattat beskrev innehållet i en svensk avhandling om humaniora. Efter att ha läst en av sex möjliga notiser fick deltagarna uppge sitt förtroende och personliga intresse för den presenterade forskningen. Det var också möjligt att kommentera sitt svar om förtroendet (se Bilaga B för frågorna i enkäten).

Utifrån två avhandlingar skrevs tre notiser som endast skiljde sig åt vad gäller omnämnande av forskningens nytta/tillämpning. Den första notisen nämner forskningens nytta *på kort sikt*; den

NOTIS AVHANDLING 2

Att läsa skönlitteratur utvecklar språket och ger inblick hur andra människor tänker, lever och känner. Många tror att svenska ungdomar som vuxit upp i en digital tillvaro varken kan eller vill läsa skönlitteratur.

En avhandling som kom ut 2017 vid ett svenskt universitet ger en delvis annan bild av svenska 18-åringars läsvanor. Överlag visade resultaten att ungdomarna läste mer, var bättre på att läsa och tyckte mer om det än man tidigare trott.

I avhandlingen har forskaren jämfört uppsatser om läsning skrivna av 18-åringar åren 2000 respektive 2012. De båda grupperna är alltså uppväxta på olika sidor om digitaliseringens intåg i samhället. Forskaren har också intervjuat den senare gruppen i enkäter och fokusgrupper. Slutsatsen är att ungdomarna 2012 läste mer för nöjes skull än de år 2000. År 2000 angav ungdomarna oftare personlig utveckling som ett viktigt skäl för sin läsning.

Forskningen visar också att ungdomarna 2012 såg stor skillnad mellan att läsa på fritiden för nöjes skull och att läsa i skolan, där skol-läsningen ofta upplevdes som tråkig. Oavsett hur ofta ungdomarna läste så föredrog de att läsa i tryckta böcker, som delvis sågs som en tillflykt från digital stress.

Tillägg: Omedelbar nytta

Resultaten från forskningen kan i dag användas av lärare för att göra läsning roligare och mer stimulerande för eleverna.

Tillägg: Framtida nytta

I framtiden skulle resultaten eventuellt kunna användas av lärare för att göra läsning roligare och mer stimulerande för eleverna.

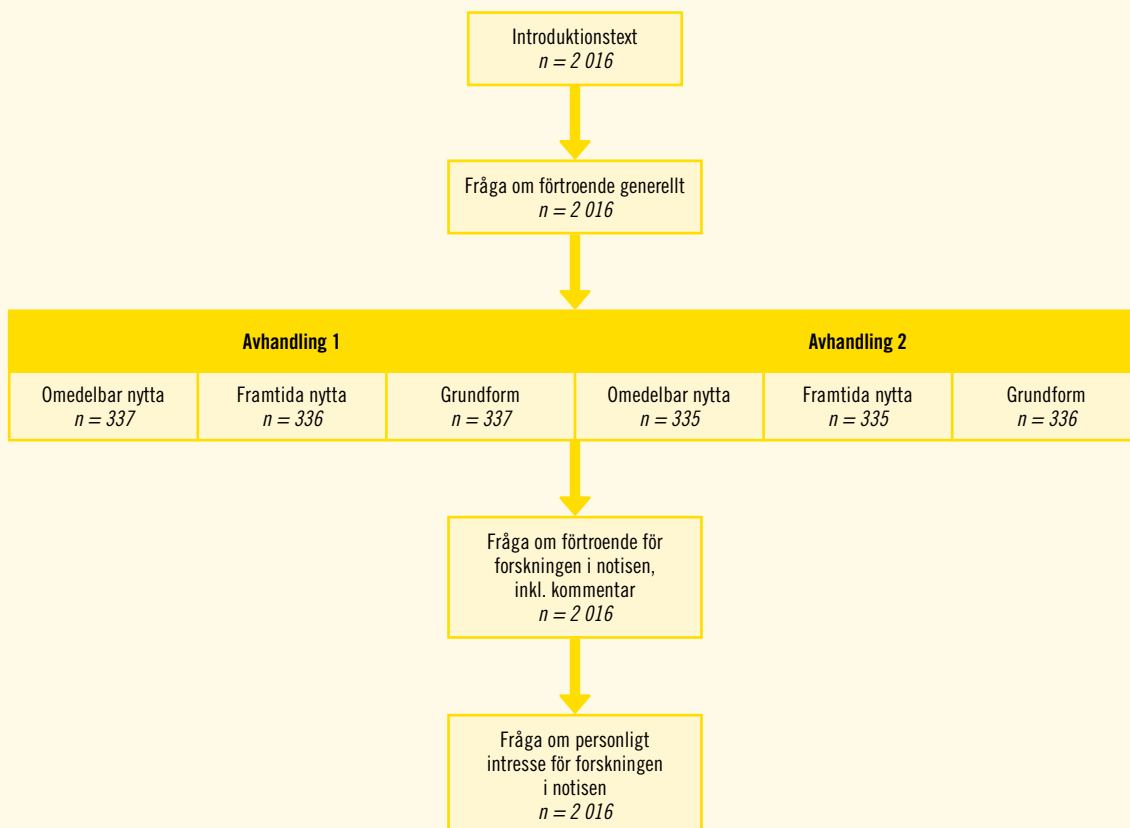
andra nämner motsvarande nytta, men anger att denna blir verklighet *i framtiden*; den tredje notisen är en *kontrollversion*, där nytta/tillämpning inte omnämns alls. Totalt ingår alltså sex olika notiser i undersökningen.

Avhandling 1 är inom historia och handlar om hur fångar kunde påverka sina livsvillkor i två olika fängelsesystem under åren 1890–1920 (Englund,

TABELL 5: Antal respondenter för och efter viktning. Uppdelat efter kön, ålder och utbildningsnivå.

		Antal (oviktat)	Antal (viktat)	Andel (viktat)
Kön	Man	993	1021	51 %
	Kvinna	1013	980	49 %
Ålder	18–29	530	437	22 %
	30–44	420	551	27 %
	45–59	420	540	27 %
	60–74	646	484	24 %
Utbildning	Grundskola	132	220	11 %
	Gymnasium	831	817	41 %
	Eftergymnasial utbildning	1044	966	48 %

FIGUR 6: Studiedesign av experimentell enkätundersökning om nyttoaspekters effekt på förtroendet för forskning.

2019). Avhandling 2 är inom litteraturvetenskap och handlar om 18-åringars attityder och förmåga till läsning (Nordberg, 2017).

Totalt deltog 2 016 personer i undersökningen. Respektive notis lästes av 335–337 personer (Figur 6). Respondenterna var jämnt fördelade mellan dessa grupper med avseende på kön, ålder, utbildningsnivå och boendeområde.

I analyserna jämfördes förtroendet för forskningen i de olika notisversionerna, för att se hur nyttoaspekten påverkar förtroende. 371 deltagare

valde att kommentera sitt förtroende i ett öppet svar. Bland dessa fanns en något större andel män (57 procent) och personer med eftergymnasial utbildning (63 procent) jämfört med urvalet i stort. De öppna kommentarerna kodades tematiskt och analyserades utifrån svarsmönster med avseende på olika förtroendenivåer, avhandlingar och nytto beskrivningar.

Resultaten från den experimentella enkätundersökningen presenteras i *Del 3 – Till vilken nytta pratar vi om nytta?*

RESULTAT OCH DISKUSSION

Resultatkapitlet är uppdelat i tre delar. I **Del 1** försöker vi förstå mer om gruppen som svarar “ingen uppfattning” om sitt förtroende för humaniora. Vi har undersökt hur svaren påverkas av att justera frågans formulering och ställt följdfrågor om varför man upplever sig sakna uppfattning om sitt förtroende. I **Del 2** undersöker vi vad människor uppfattar som viktigt för att kunna ha förtroende

för forskare såväl som forskning. Här har vi ställt frågor om forskning i både humaniora och medicin för att kunna utröna eventuella skillnader mellan dessa. **Del 3** fokuserar på nyttoaspektens roll för förtroendet. Människor har fått läsa beskrivningar av humanistisk forskning där samhällsnyttan beskrivs på olika sätt och sedan fått ta ställning till sitt förtroende för den beskrivna forskningen.

DEL 1 – VEM SAKNAR UPPFATTNING OCH VARFÖR?

HUR PÅVERKAR FRÅGANS FORMULERING UTFALLET?

Frågan om förtroendet för forskning inom olika forskningsområden ställdes i tre versioner, till tre grupper respondenter (341, 341 respektive 342 personer).

Den inbördes ordningen i förtroendet för forskning inom olika områden är överensstämmande med resultaten från den nationella SOM-undersökningen (Figur 7), där förtroendet är högst för medicin och lägst för humaniora, ett mönster som varit stabilt över tid sedan 2002 (VA, 2021a, se också Figur 1 på sid 12).

Precis som i SOM-undersökningarna 2002–2020 är andelen med stort förtroende för forskning inom humaniora relativt liten jämfört med övriga områden. Andelen som har *litet* förtroende skiljer sig dock inte anmärkningsvärt åt. I stället är det en betydligt större andel som svarar *ingen uppfattning* om sitt förtroende för forskning i humaniora jämfört med medicin (24 respektive 9 procent). Det samma gäller andelen som uppger svarsalternativet *varken stort eller litet* förtroende för forskning i humaniora (31 procent) jämfört med medicin (14 procent) (Figur 7).

? Allmänt sett, vilket förtroende har du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden?

- a. Medicin
- b. Naturvetenskap
- c. Samhällsvetenskap
- d. Teknik
- e. Humaniora (med tillägget: "... t.ex. historia" i frågeversion 3)
- f. Utbildningsvetenskap

Svarsalternativ:

- i. Mycket stort förtroende
- ii. Ganska stort förtroende
- iii. Varken stort eller litet förtroende
- iv. Ganska litet förtroende
- v. Mycket litet förtroende
- vi. Ingen uppfattning (saknas i frågeversion 2)

Frågeversion 1: Utan modifiering. Identisk med frågans formulering i SOM-undersökningarna.

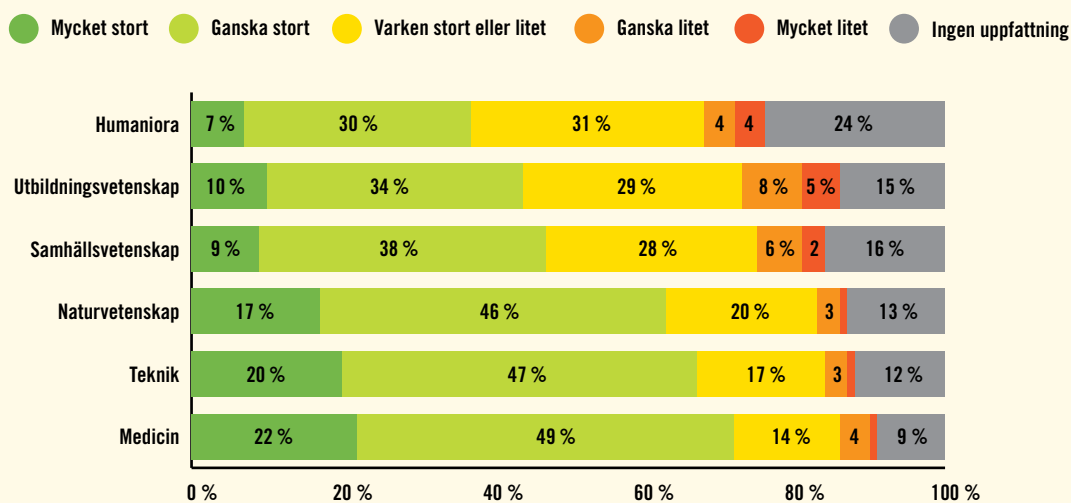
Frågeversion 2: Utan svarsalternativet Ingen uppfattning.

Frågeversion 3: Med tillägget "t.ex. historia" på delfrågan om förtroendet för humaniora.

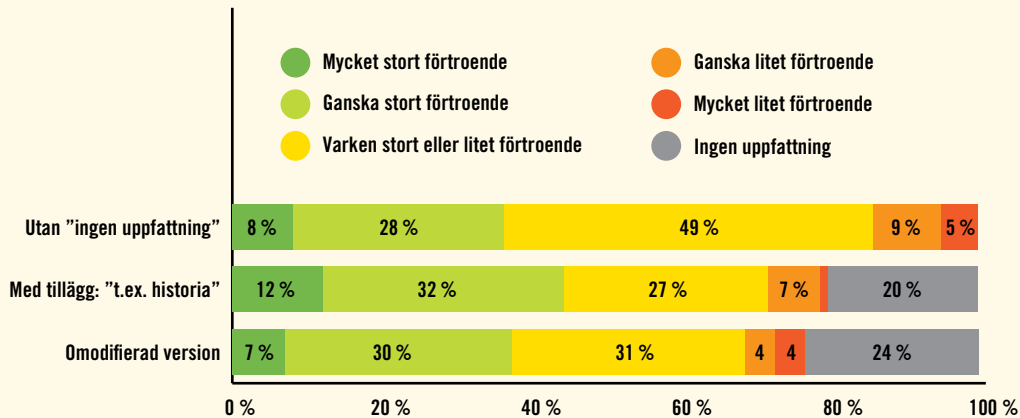
När frågan om förtroende för forskning i humaniora kompletteras med tillägget "t.ex. historia" minskar andelen som svarar ingen uppfattning till 20 procent jämfört med 24 procent i den omodifierade versionen. Dessutom ökar andelen med stort förtroende jämfört med den omodifierade frågeversionen. Andelarna med ganska eller mycket litet förtroende är lika stora totalt sett även om gruppen med *mycket litet* förtroende är något mindre med exemplet historia (Figur 8).

När *ingen uppfattning* saknas som svarsalternativ ökar andelen som svarar *varken stort eller litet förtroende* för forskning i humaniora markant (31 procent i den omodifierade versionen och 49 procent då ingen uppfattning saknas). Det är också något fler som anger ganska eller mycket litet förtroende (14 procent) när ingen uppfattning saknas, jämfört med 8 procent i övriga versioner. Däremot syns ingen skillnad på andelen med *ganska* eller *mycket stort förtroende* (Figur 8). Det neutrala alternativet (varken stort eller litet förtroende) och ingen uppfattning tycks därmed ses som relativt komplementära till varandra även om en mindre andel av dem som svarar ingen uppfattning också lutar åt ett litet förtroende.

FIGUR 7: Förtroendet för forskning inom olika forskningsområden. Antal svar: 341.

FIGUR 8: Förtroendet för forskning inom humaniora. Frågan är ställd i en omodifierad version, en modifierad version där "t.ex. historia" är tillagt till humaniora samt en version där svarsalternativet "ingen uppfattning" inte finns med. Antal svar: 341 (omodifierad frågeversion), 342 (addering av "t.ex. historia", 341 (utan "ingen uppfattning").

VARFÖR SVARAR MAN *INGEN UPPFATTNING*?

? Du svarade "ingen uppfattning" om ditt förtroende för forskning inom humaniora.

• Vilket är det viktigaste skälet till att du valde detta alternativ?

- Jag är osäker på vad "humaniora" innebär
- Jag vet vad "humaniora" är, men är osäker på vad forskning inom humaniora innebär
- Jag vet vad "forskning inom humaniora" innebär, men har ingen åsikt om mitt eget förtroende för sådan forskning
- Annat, nämligen

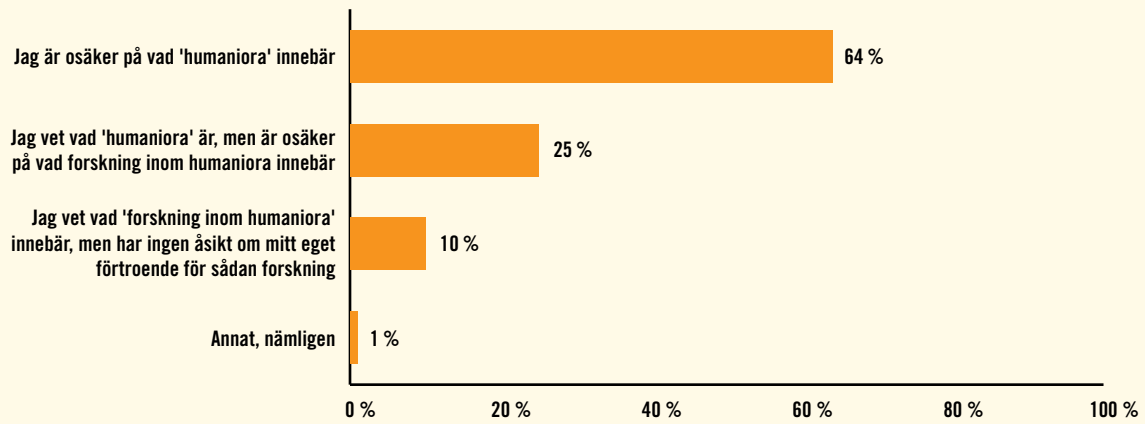
? Du svarade "varken stort eller litet förtroende" om ditt förtroende för forskning inom humaniora. Vilket är det viktigaste skälet till att du valde detta alternativ?

- Jag är osäker på vad "humaniora" innebär
- Jag vet vad "humaniora" är, men är osäker på vad forskning inom humaniora innebär
- Jag vet vad "forskning inom humaniora" innebär, och har ett medelstort intresse för sådan forskning
- Annat, nämligen

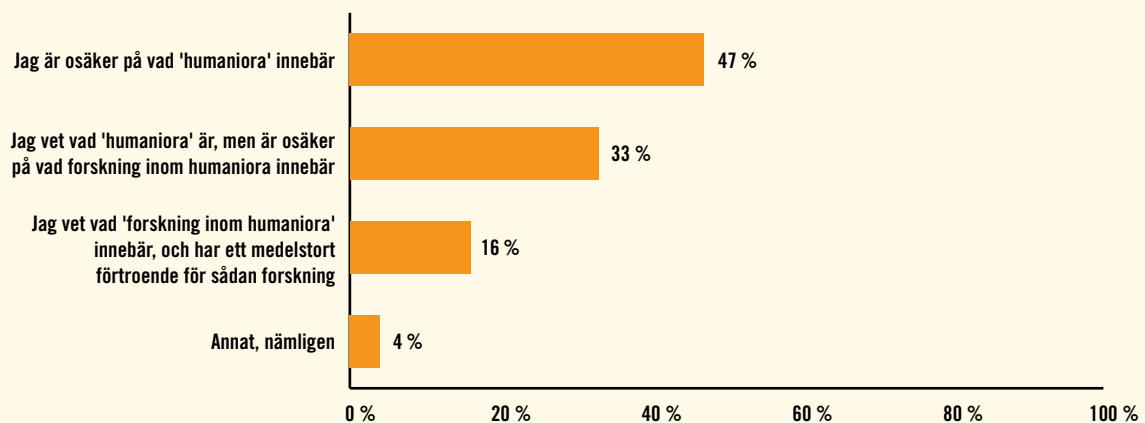
För att undersöka vad som ligger bakom att så stor andel svarar *ingen uppfattning* eller *varken stort eller litet förtroende* om sitt förtroende för forskning i humaniora ställdes en följdfråga till dessa respondenter.

Två tredjedelar (64 procent) av dem som svarar *ingen uppfattning* om sitt förtroende för forskning inom humaniora anger att de är osäkra på vad humaniora är som skäl för detta. En av fyra (25 procent) uppger att de vet vad humaniora är, men är osäkra på vad *forskning* inom humaniora innebär. En av tio (10 procent) uppger att de vet vad forskning inom humaniora innebär, men att de inte har någon uppfattning om vilket förtroende de har för den typen av forskning (Figur 9). För en majoritet tycks det alltså vara själva begreppet humaniora som gör det svårt att ta ställning till sitt förtroende. Det finns här viss variation kopplat till utbildningsnivå. Sju av tio respondenter (72 procent) med gymnasium som högsta avslutade utbildning anger att de är osäkra på vad humaniora innebär som anledning till att de svarade *ingen uppfattning*. Motsvarande andel bland personer med eftergymnasial utbildning är knappt hälften (46 procent). Detta går även i linje med tidigare resultat från VA-barometern, då respondenter ombads associera till "humaniora", och där personer utan högre

FIGUR 9: Svaren på frågan "Du svarade 'ingen uppfattning' om ditt förtroende för forskning inom humaniora. Vilket är det viktigaste skälet till att du valde detta alternativ?" Antal svar: 147.

FIGUR 10: Svaren på frågan "Du svarade 'varken stort eller litet förtroende' om ditt förtroende för forskning inom humaniora. Vilket är det viktigaste skälet till att du valde detta alternativ?" Antal svar: 367.

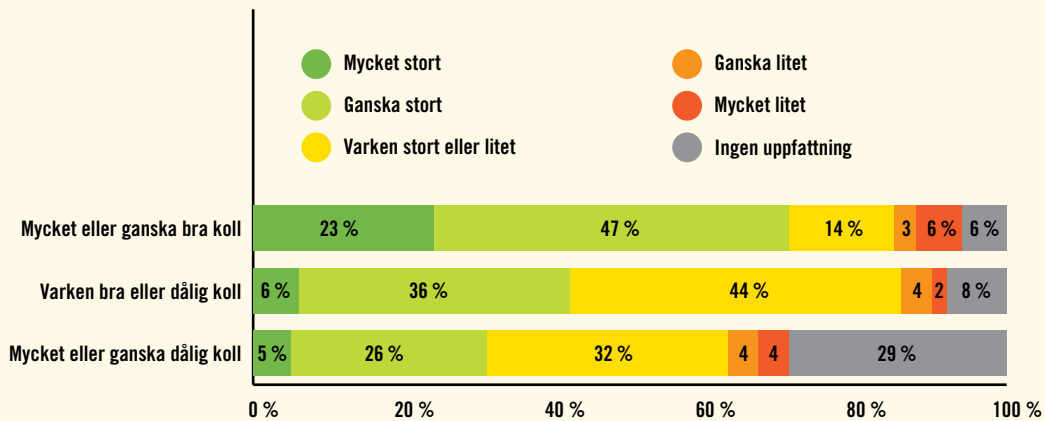
utbildning oftare inte associerade till något speciellt (se sidorna 14–15; VA, 2016).

Bland dem som svarar *varken stort eller litet förtroende* för forskning i humaniora uppger närmare hälften (47 procent) att de är osäkra på vad humaniora innebär. En tredjedel (33 procent) svarar att de vet vad humaniora är men att de är osäkra på vad forskning inom humaniora innebär (Figur 10). Bland både dem som svarar *ingen uppfattning* och *varken stort eller litet förtroende* är det alltså en stor

majoritet som väljer dessa svar för att de antingen är osäkra på vad humaniora är eller vad forskning i humaniora innebär.

Resultaten ovan bekräftas också av ett tydligt samband mellan hur *bra koll* man upplever att man har på forskning inom humaniora och sannolikheten att svara ingen uppfattning på frågan om förtroendet för sådan forskning. Bland personer som upplever sig ha *ganska* eller *mycket bra koll* på vad forskning inom humaniora handlar om

FIGUR 11: Samband mellan förtroende för forskning i humaniora och vilken koll man uppfattar sig ha på vad sådan forskning handlar om. Antal svarande: 50 (mycket eller ganska bra koll), 105 (varken bra eller dålig koll), 154 (mycket eller ganska dålig koll).

saknar sex procent uppfattning om sitt förtroende (observera dock att denna grupp endast utgörs av 50 personer). Bland personer med *ganska* eller *mycket dålig koll* är motsvarande andel 29 procent (Figur 11). Bland dem som upplever sig ha bra koll

på forskning i humaniora är det också en betydligt större andel som uppger sig ha stort förtroende för sådan forskning. Däremot syns inga samband mellan dem som har litet förtroende och vilken koll de upplever sig ha.

DEL 2 – VAD PÅVERKAR FÖRTROENDET (ENLIGT OSS SJÄLVA)?

FÖRTROENDET FÖR FORSKNING

? För att du ska känna förtroende för forskning inom humaniora/medicin, hur viktigt eller oviktigt är det att den ...

- ... följer etiska regler?
- ... intresserar dig personligen?
- ... kommer fram till resultat som bekräftas av annan forskning?
- ... får mycket uppmärksamhet i medierna?
- ... har en tydlig nytta för samhället?
- ... är oberoende av ekonomiska vinstintressen?

Tre av fyra (74 procent) anser att det är *ganska* eller *mycket viktigt* att forskningen följer etiska regler för att de ska kunna känna förtroende för forskning i humaniora. Det anses också viktigt att forskningen har en tydlig samhällsnytta (66 procent), att den är oberoende av ekonomiska intressen (64 procent) och att den kommer fram till resultat som bekräftas av annan forskning (63 procent). Det anses mindre viktigt att forskningen intresserar en personligen (39 procent) och att den uppmärksammas i medierna (32 procent) (Figur 12).

Jämfört med forskning i medicin anses personligt intresse och uppmärksamhet i medierna vara

lika viktigt/oviktigt för förtroendet för humanioraforskning. En större andel anser att det är viktigt med samhällsnytta, etiska regler, ekonomiskt oberoende och bekräftande av annan forskning för forskning i medicin jämfört med humaniora. Dessa fyra faktorer är dock totalt sett de viktigaste för både humaniora och medicin.

Även tidigare studier (t.ex. Wintterlin, m.fl., 2022) har visat att samhällsnytta är en viktig faktor för förtroendet. Det kan också förklara att forskning inom humaniora åtnjuter lägre förtroende än exempelvis forskning inom medicin (Fecher, m.fl., 2021). Hur nyttoaspekten kan inverka på förtroendet för humanistisk forskning undersöks närmare i rapportens Del 3.

Det finns inga statistiskt säkerställda skillnader mellan män och kvinnor i hur viktiga de olika faktorerna är för förtroendet för humaniora. Personer som är 45 år eller äldre tycker det är viktigare för förtroendet att forskning i humaniora följer etiska regler och har en tydlig nytta för samhället, jämfört med yngre personer (Figur 13). Att forskningen är oberoende av ekonomiska vinstintressen är särskilt viktigt för personer mellan 45 och 59 år (75 procent), jämfört med övriga åldersgrupper (53–65 procent).

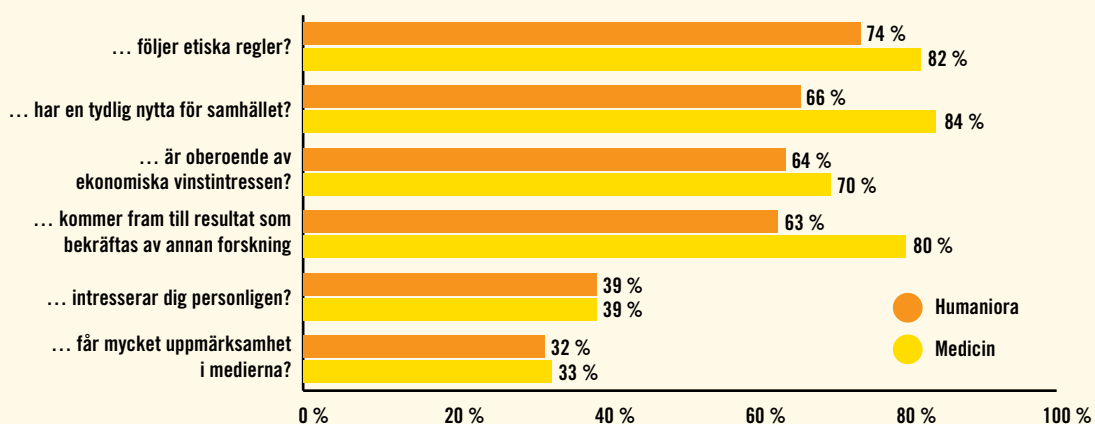
FÖRTROENDET FÖR FORSKARE

? För att du ska känna förtroende för en enskild forskare inom medicin/humaniora, hur viktigt eller oviktigt är det att forskaren ...

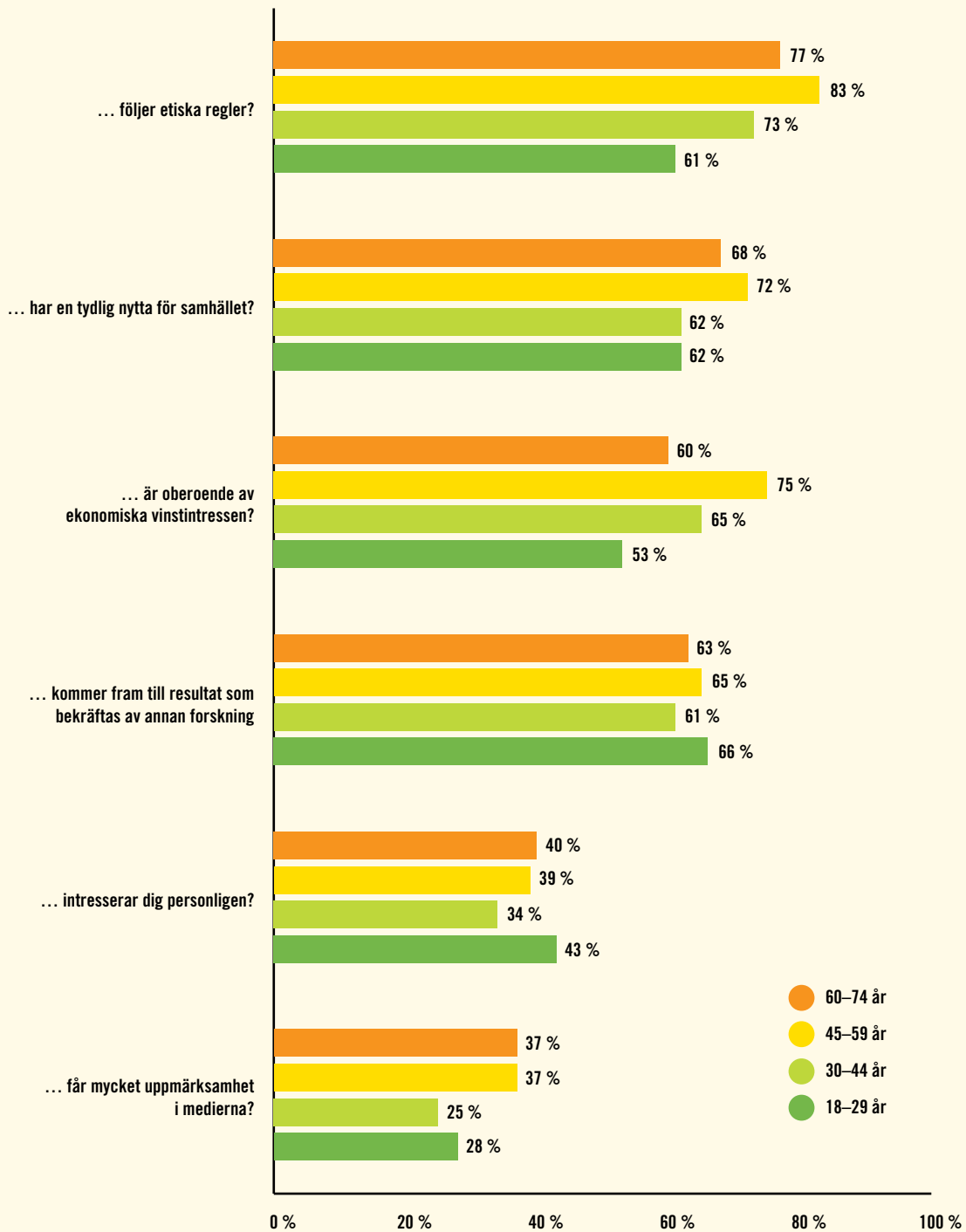
- ... ofta syns i tidningar/TV?
- ... är anställd vid ett universitet med gott anseende?
- ... presenterar sin forskning på ett engagerande sätt?
- ... är tydlig med vilka begränsningar forskningen har?
- ... verkar förstå hur folk i allmänhet har det?

De viktigaste faktorerna för att kunna känna förtroende för enskilda forskare är att de verkar *förstå hur människor i allmänhet har det* (uppgett av 78 procent när det gäller forskare i humaniora och 73 procent för forskare i medicin) och att forskaren är *tydlig med vilka begränsningar forskningen har* (74 procent för forskare i humaniora och 81 procent för medicin). Mindre viktigt tycks vara att forskaren är anställd vid ett universitet med gott anseende, som varannan svarande anger är viktigt för förtroendet. Minst viktigt av de fem faktorerna för både huma-

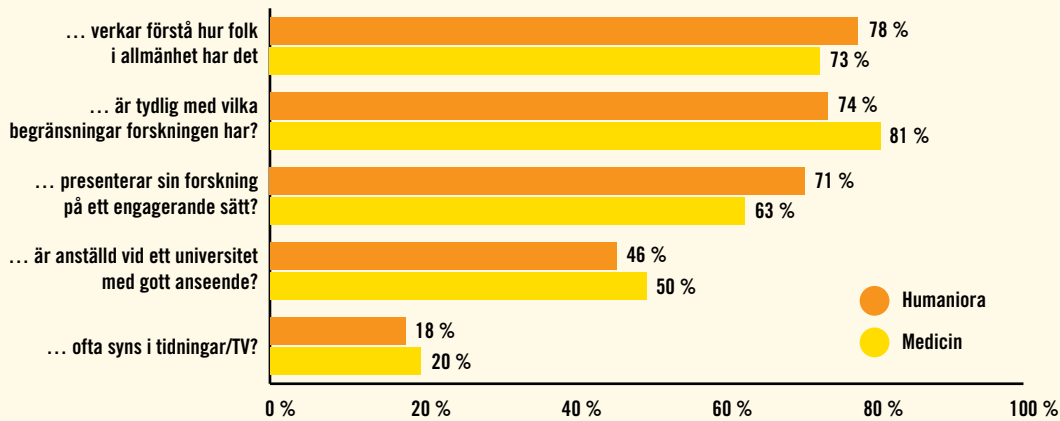
FIGUR 12: Svaren på frågan "För att du ska känna förtroende för forskning inom humaniora/medicin, hur viktigt eller oviktigt är det att den ...". Staplarna visar hopslagna andelar som svarat *ganska* eller *mycket viktigt*. Antal svar: 512 (medicin), 512 (humaniora).

FIGUR 13: Svaren på frågan "För att du ska känna förtroende för forskning inom humaniora, hur viktigt eller oviktigt är det att den ...". Staplarna visar hopslagna andelar som svarat *ganska* eller *mycket viktigt* för olika åldersgrupper. Antal svar: 110 (18–29 år), 143 (30–44 år), 140 (45–59 år), 119 (60–74 år).

FIGUR 14: Svaren på frågan "För att känna förtroende för en enskild forskare inom medicin/humaniora, hur viktigt eller oviktigt är det att forskaren ...". Staplarna visar hopslagna andelar som svarat *ganska* eller *mycket viktigt*. Antal svarande: 512 (medicin), 512 (humaniora).

niora och medicin är att forskaren ofta syns i tidningar/TV, något bara var femte anser vara viktigt för att de ska känna förtroende (Figur 14).

Kvinnor tycker i större utsträckning än män att det är viktigt att forskare inom humaniora verkar förstå hur folk i allmänhet har det. Bland kvinnor tycker 82 procent att det är ganska eller mycket viktigt, jämfört med 72 procent bland männen. I övrigt syns inga skillnader mellan män och kvinnor vad gäller förtroende för forskare i humaniora. För

forskare i medicin anser kvinnor i större utsträckning än män att det är viktigt att de presenterar sin forskning på ett engagerande sätt (71 respektive 54 procent).

Bland personer med eftergymnasial utbildning tycker åtta av tio (82 procent) att det är viktigt för förtroendet att forskare i humaniora är tydliga med vilka begränsningar forskningen har. Motsvarande andel bland personer som saknar eftergymnasial utbildning är 70 procent.

DEL 3 – TILL VILKEN NYTTA PRATAR VI OM NYTTA?

Enligt både tidigare VA-studier (VA, 2018b; 2019a) och resultaten från Del 2 anser människor ofta att nyttan med forskning är viktig för deras förtroende. Det jämförelsevis låga förtroendet för forskning inom humaniora förklaras ofta just med nyttoaspekten – att nyttan av humanistisk forskning inte alltid är så tydlig som för exempelvis medicinsk forskning. För att undersöka hur omnämnande av nytta i beskrivningar av huma-

nistisk forskning inverkar på förtroendet genomfördes en experimentell enkätstudie där människor fick läsa korta beskrivningar av humanistisk forskning som varierats med avseende på hur nytta omnämns (se Genomförande). Vi ville också undersöka sambandet mellan personligt intresse för forskning och upplevt förtroende, något som uppfattades spela mindre roll utifrån enkätresultaten i Del 2.

FÖRTROENDE OCH NYTTA

När omnämmande av omedelbar eller framtida nytta läggs till i beskrivningar av forskning påverkas förtroendet påfallande lite. Undantaget är, något förvånande, den version av avhandling 1 (om fångars möjlighet att påverka sin tillvaro) som inte nämner nytta överhuvudtaget. Sex av tio (61 procent) deltagare känner ett stort förtroende för versionen som inte nämner nytta alls, jämfört med 50 procent för versionen som nämner omedelbar nytta och 43 procent för den som nämner framtida nytta. För avhandling 2 (om ungdomar och läsning) ses inga statistiskt säkerställda skillnader mellan de tre versionerna (Figur 15).

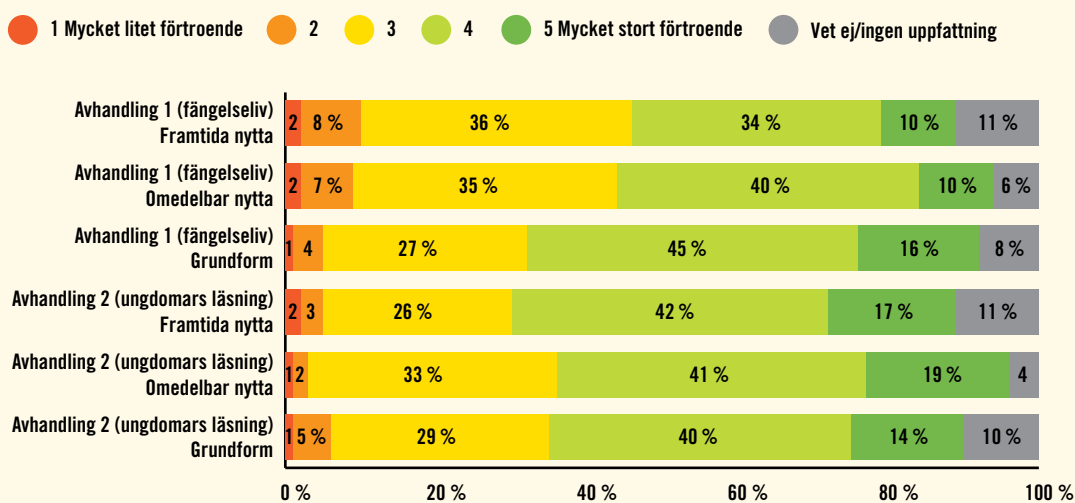
En möjlig förklaring till att lika många eller till och med färre känner förtroende för forskningen då nytta och tillämpningar omnämns kan vara att tillämpningen inte verkar vara rimlig. Den förklaringen stöds av analysen av de svarandes motiv för sin uppfattning om förtroende. Ungefär var sjunde respondent (14–15 procent) anger *för långt dragna slutsatser* som skäl för sitt uppgivna förtroende för artiklarna som nämner omedelbar eller framtida nytta (Tabell 6). Betydligt färre (knappt två procent) ger

samma kommentar om artiklarna i sin grundform, som inte nämner nytta alls. För avhandling 1 (fängelseliv) anger nästan var femte respondent (19 procent) *för långt dragna slutsatser* som skäl för sitt uppgivna förtroende (Tabell 8), vilket ytterligare kan förklara att svarande känner ett högre förtroende för den version av avhandling 1 som inte nämner nytta överhuvudtaget.

Den vanligaste kommentaren, oavsett hur nytta omnämns, är *för lite info om metod*, som var femte respondent (21–22 procent) uppger (Tabell 6). De som ansåg att det var för lite information om metod efterfrågade framför allt en tydligare beskrivning av urvalet. Andra skrev mer generellt att de skulle behöva ha tillgång till hela avhandlingen och vilka avvägningar som gjorts för att kunna skatta sitt förtroende.

De som har ett litet förtroende för forskningen (1 eller 2 på den femgradiga skalan) anger oftast metodbeskrivningen som skäl för detta – antingen i form av kritik (bristande metod) eller att den inte är tillräckligt beskriven (för lite info om metod). Dessa skäl anges av 22 procent vardera. Ett litet förtroende

FIGUR 15: Förtroende för innehåll/forskning i respektive notis. Antal svar: 335 (avhandling 1, grundform), 339 (avhandling 1, omedelbar nytta), 334 (avhandling 1, framtida nytta), 333 (avhandling 2, grundform), 330 (avhandling 2, omedelbar nytta), 341 (avhandling 2, framtida nytta).

TABELL 6: De fem vanligaste typerna av kommentarer som skäl för uppgett förtroende, uppdelat på omnämmande av nytta. Antal kommentarer i respektive kategori: Grundform = 131, Omedelbar nytta = 125, Framtida nytta = 115.

Grundform		Omedelbar nytta		Framtida nytta	
Kategori	Andel (%)	Kategori	Andel (%)	Kategori	Andel (%)
För lite info om metod	22 %	För lite info om metod	21 %	För lite info om metod	21 %
Bristande metod	12 %	För långt dragna slutsatser	14 %	Bristande metod	17 %
Rimligt resonemang	9 %	Åsikter om ämnet	10 %	För långt dragna slutsatser	15 %
Åsikter om ämnet	9 %	Stämmer inte med egen uppfattning	8 %	Rimligt resonemang	7 %
Stämmer inte med egen uppfattning	8 %	Bristande metod	7 %	Åsikter om ämnet	7 %

TABELL 7: De fem vanligaste typerna av kommentarer som skäl för uppgett förtroende, uppdelat på stort och litet förtroende. Antal kommentarer i respektive kategori: Litet förtroende = 46, Stort förtroende = 180.

Litet förtroende (1 eller 2)		Stort förtroende (4 eller 5)	
Kategori	Andel (%)	Kategori	Andel (%)
För lite info om metod	22 %	Rimligt resonemang	14 %
Bristande metod	22 %	För lite info om metod	12 %
Rimligt resonemang	20 %	Stämmer med egen uppfattning	11 %
Åsikter om ämnet	17 %	Åsikter om ämnet	11 %
Stämmer inte med egen uppfattning	7 %	Bra val av metod	9 %

motiveras också ofta med att det inte stämmer med ens egen uppfattning (20 procent) och att det är för långt dragna slutsatser (17 procent).

De som har ett stort förtroende för forskningen (4 eller 5 på den femgradiga skalan) motiverar detta med att det upplevs vara ett rimligt resonemang (14 procent) och att det är för lite info om metod (12 procent). Det senare förklaras av personer med det näst högsta förtroendet och uppger just den nivån som skäl till varför de inte valt den högsta. Många upplever också att beskrivningen stämmer med ens egen uppfattning eller ger uttryck för olika personliga åsikter om ämnet (11 procent vardera) (Tabell 7).

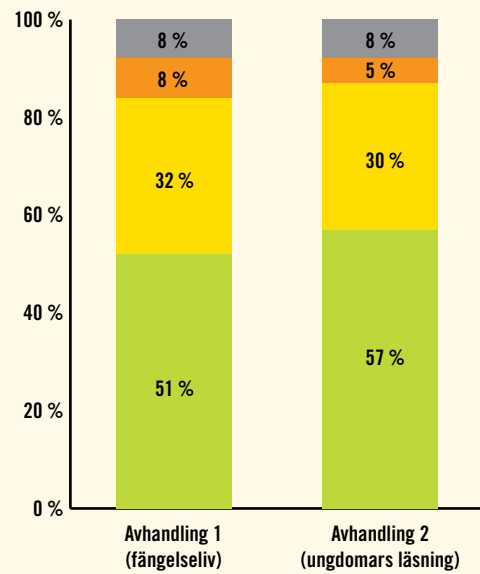
PERSONLIGT INTRESSE ÄR AVGÖRANDE

Omnämmande av samhällsnytta verkar inte ha så stor påverkan på människors förtroende som förväntat utifrån resultaten i Del 2. Vad är det då som avgör vårt förtroende? I det här avsnittet undersöks samband mellan förtroende för forskning generellt och hur intressant den beskrivna forskningen upplevs vara.

Oberoende av hur eventuell nytta omnämns skiljer sig synen något på de två avhandlingar som ingick i studien. Åtta procent av deltagarna känner ett litet förtroende för avhandling 1 (fängelseliv) och fem procent har litet förtroende för avhandling 2 (ungdomars läsning). Det är också en större andel

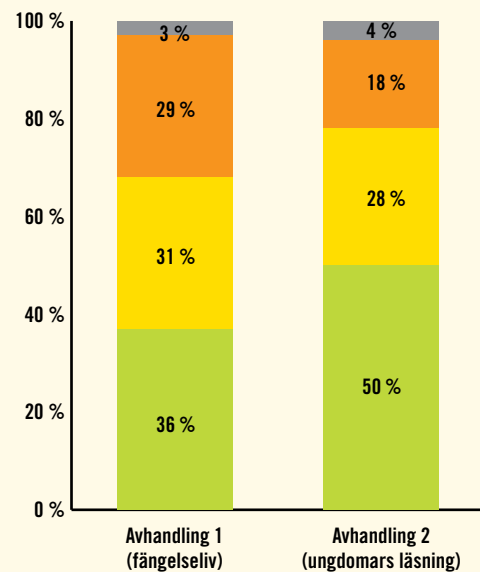
FIGUR 16: Förtroende för forskningen i respektive avhandling, oberoende av hur/om nytta omnämns. Totalt antal svar per avhandling: 1 010 (avhandling 1), 1 006 (avhandling 2).

- Vet ej/ingen uppfattning
- Litet förtroende (1–2)
- Varken stort eller litet förtroende (3)
- Stort förtroende (4–5)

FIGUR 17: Intresse för forskningen i respektive avhandling, oberoende av hur/om nytta omnämns. Totalt antal svar per avhandling: 1 010 (avhandling 1), 1 006 (avhandling 2).

- Vet ej/ingen uppfattning
- Litet intresse (1–2)
- Varken stort eller litet intresse (3)
- Stort intresse (4–5)

som känner stort förtroende för forskningen i avhandling 2 (57 procent) jämfört med avhandling 1 (51 procent) (Figur 16).

Det är också en betydligt större andel (50 procent) som anser att forskningen som beskrivs i avhandling 2 (ungdomars läsning) är intressant jämfört med avhandling 1 (fängelseliv) (36 procent). Närmare tre av tio (29 procent) uppger att de inte

är intresserade av forskningen i avhandling 1 medan motsvarande andel för avhandling 2 är 18 procent (Figur 17). Däremot syns ingen nämnvärd skillnad i intresse för forskning beroende på om/hur samhällsnytta omnämns.

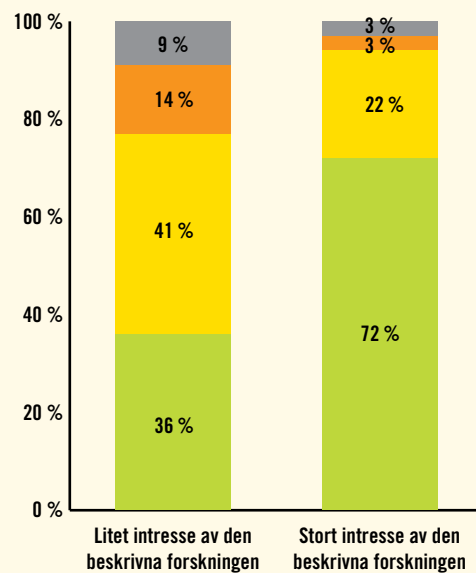
Bland dem som valde att kommentera sitt förtroende skiljde sig också typen av kommentar åt, beroende på vilken avhandling notisen var baserad

TABELL 8: De fem vanligaste typerna av kommentarer som skäl för uppgett förtroende, uppdelat på avhandling. Antal kommentarer: Avhandling 1 = 178, Avhandling 2 = 193.

Avhandling 1 (fångelseliv)		Avhandling 2 (ungdomars läsning)	
Kategori	Andel (%)	Kategori	Andel (%)
För långt dragna slutsatser	19 %	För lite info om metod	31 %
Bristande metod	15 %	Stämmer inte med egen uppfattning	13 %
För lite info om metod	11 %	Åsikter om ämnet	10 %
Bra val av metod	8 %	Bristande metod	9 %
Rimligt resonemang	7 %	Stämmer med egen uppfattning	8 %

FIGUR 18: Samband mellan förtroende och intresse för forskningen som beskrivs, oberoende av hur nytta omnämns. Antal svar: 471 (litet intresse), 874 (stort intresse).

- Vet ej/ingen uppfattning
- Litet förtroende för den beskrivna forskningen (1–2)
- Varken stort eller litet förtroende (3)
- Stort förtroende för den beskrivna forskningen (4–5)

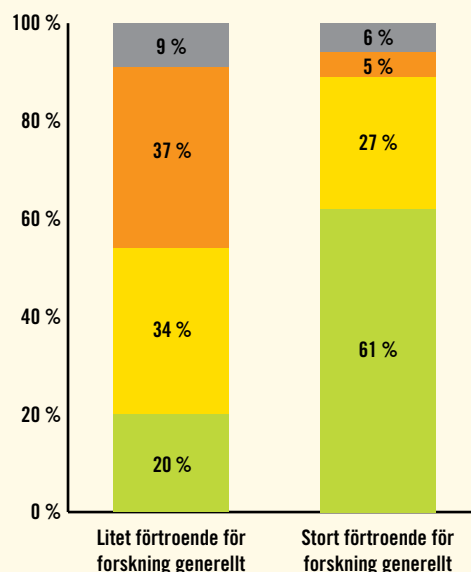
på. För avhandling 1 (om fångars kommunikation) ansåg var femte respondent (19 procent) att det var *för långt dragna slutsatser* följt av *bristande metod* (15 procent). För avhandling 2 (om ungdomars läsning) var den vanligaste kommentaren i stället *för lite info om metod* (31 procent) och att det *inte stämmer med ens egen uppfattning* (13 procent) (Tabell 8).

Vid en direkt jämförelse mellan intresset för forskningen som beskrivs i respektive avhandling och förtroendet för densamma framkommer ett

tydligt samband. En signifikant större andel uppger ett stort förtroende om forskningen uppfattas som intressant, jämfört med om den inte gör det (72 procent jämfört med 36 procent) (Figur 18). Motsvarande är det en signifikant mindre andel som uppger ett litet förtroende om forskningen är av intresse, jämfört med om den inte är det (3 procent jämfört med 14 procent). Personligt intresse för forskningen tycks därmed vara av större betydelse för förtroendet än forskningens eventuella samhällsnytta, i kon-

FIGUR 19: Samband mellan förtroende för forskningen som beskrivs och förtroende för forskning generellt, oberoende av hur nytta omnämns. Antal svar: 25 (litet förtroende generellt), 1 658 (stort förtroende generellt).

- Vet ej/ingen uppfattning
- Litet förtroende för den beskrivna forskningen (1–2)
- Varken stort eller litet förtroende (3)
- Stort förtroende för den beskrivna forskningen (4–5)

trast till vad människor själva säger sig basera sitt förtroende på i Del 2.

Vid sidan av intresset för den beskrivna forskningen finns också ett tydligt samband mellan ens förtroende för forskning generellt och förtroende för forskningen som beskrivs i artiklarna. Respondenter med stort förtroende för forskning generellt känner också förtroende för forskningen som beskrivs i notiserna, i betydligt större utsträckning än dem som har litet förtroende för forskning generellt (Figur 19). Notera dock att det är ett väldigt litet antal (25 personer) som har litet förtroende för forskning generellt.

Sammanfattningsvis verkar det alltså som att både ens generella förtroende för forskning, och

hur intressant ett specifikt forskningsprojekt upplevs vara, har större betydelse för ens förtroende än hur samhällsnyttan omnämns i beskrivningar av humanistisk forskning. Det är dock viktigt att påpeka att resultaten baserar sig på beskrivningar av två avhandlingar i olika humaniora-ämnen (historia och litteraturvetenskap). Med tanke på att intresset för resultaten i de två avhandlingarna skiljde sig ganska mycket åt, är det sannolikt att fler exempel från andra humaniora-områden skulle ge ytterligare insikt och större förståelse för sambanden mellan intresse, förtroende och nytta.

AVSLUTANDE KOMMENTARER

Förtroende för forskning och forskare löper som en röd tråd genom den här rapporten och de studier den baseras på. Vi har undersökt vilket förtroende människor har för olika forskningsområden, vad det baseras på, och hur(uvida) människors förtroende kan påverkas genom att utforma kommunikationen på olika sätt.

Ett bakomliggande antagande är att förtroende är viktigt, men det kan vara värt att stanna upp en stund vid frågan varför det är så. Många forskare och kommunikatörer har andra mål och syften med sin kommunikation än att stärka förtroendet. Men oavsett om syftet med en viss kommunikationsaktivitet är att informera om nya rön, uppmuntra någon att välja en ny karriär, få någon att finansiera ett visst projekt eller påverka någon att hänge sig åt/undvika ett visst beteende, så är förtroende en förutsättning för att dem vi riktar oss till ska ge oss uppmärksamhet. Vill vi dessutom att de ska följa specifika råd blir det väldigt svårt om de saknar förtroende för oss och vår verksamhet.

Att känna förtroende för en person, grupp eller organisation är på många sätt en ”magkänsla-fråga”. Forskning inom förtroende visar att förtroende ofta byggs upp av flera underliggande begrepp, såsom hur *kompetent* personen uppfattas vara och om personen uppfattas vara *ärlig* med sina avsikter, uttrycker *empati* och verkar *vilja en väl* (t.ex. Hendriks, Kienhuse & Bromme, 2016). Det här mönstret

sågs i tidigare fokusgrupper (VA, 2018b; Brounéus, Lindholm & Bohlin, 2019) och bekräftas i den här studien. Med det stora urvalet kan vi också se hur olika faktorer ges större vikt än andra. Till exempel tycks empati (att forskare verkar förstå hur folk i allmänhet har det) och ärlighet (att forskaren är tydlig med vilka begränsningar forskningen har) vara viktigare för människors förtroende än att forskaren är anställd vid ett universitet med gott anseende. Mönstret gäller både för forskare i humaniora och i medicin och kan vara värt att fundera över när forskare planerar för en kommunikationsinsats. För att stärka förtroendet för sig själv och/eller sin forskning är det minst lika viktigt att framstå som öppen och empatisk, som att framhäva sina vetenskapliga kvaliteter.

Vad gäller förtroende för forskningen i sig, sägs det vara viktigare att den har en tydlig samhällsnytta, följer etiska regler, är oberoende av ekonomiska intressen och bekräftas av annan forskning än att den är av personligt intresse eller får uppmärksamhet i medierna. Vikten av att forskningen är nyttig för samhället är ett återkommande argument för förtroende som känns igen från både svenska (t.ex. VA, 2018b) och internationella (Wintterlin, m.fl., 2022) tidigare studier. Det är också något som ofta används som argument för att både allmänheten och journalister har lägre förtroende för humaniora jämfört med, till exempel, medicinsk forskning

(VA, 2018b; 2019a). Det kan tyckas svårare att identifiera samhällsnyttan för en forskare i humaniora än en medicinare, men sannolikt är humanistiska forskare snarare ovana vid att tänka på och formulera den större samhällsfråga som deras forskning är en pusselbit i att lösa. Ändå är kunskap från humaniora en förutsättning för att kunna komma till rätta med de samhällsutmaningar vi står inför. Andra faktorer som är viktiga för ett starkt förtroende talar till humanioras fördel. Att forskningen står fri från ekonomiska intressen är till exempel ofta ett mindre problem för forskning i humaniora jämfört med till exempel medicin.

Men stämmer det vi tror oss basera vårt förtroende på med vad vi *faktiskt* baserar förtroendet på? Om samhällsnytta är väldigt viktigt för vårt förtroende borde notiserna som beskrev nyttoaspekten inge större förtroende än notiser som saknade sådana beskrivningar. I stället såg vi ingen skillnad för den ena avhandlingen och ett motsatt samband för den andra, där den version av notisen som inte nämnde samhällsnytta alls gav störst förtroende.

Man kan dra en parallell till covid-19-pandemin, som under sitt första år kännetecknades av oro och okunskap om viruset såväl som effekter av olika åtgärder. Under denna tid stärktes förtroendet för forskare som yrkesgrupp (VA, 2020). Under 2021, när vaccin utvecklats i rekordfart och forskningen hade en direkt samhällsnytta, låg förtroendet kvar på ungefär samma höga nivå som 2020 (VA, 2021b; 2021c). I fallet med pandemin var sannolikt det stärkta förtroendet baserat på hopp om att forskare skulle hjälpa oss komma till rätta med pandemin, något som till viss del bekräftades i VA-barometern 2020 (VA, 2020).

I den här rapporten ges flera ledtrådar i de öppna kommentarer som många lämnade tillsammans med sina svar. De som angav ett lägre förtroende för

de notisversioner som betonade samhällsnyttan ansåg ofta att det var för långt dragna slutsatser för att de skulle ha ett stort förtroende. Om en uttalad nytta inte upplevs vara rimlig eller trovärdig i förhållande till forskningen tycks det alltså finnas risk för en negativ effekt på förtroendet. Men det som allra flest tog upp i sina kommentarer var att det gavs för lite information om hur studierna gått till. Om ett syfte med kommunikationen är att stärka (eller behålla) förtroendet för forskning talar resultaten därför för att inte skynda över metodbeskrivningen.

Förtroende för humanistisk forskning tycks vara kopplat till ens förtroende för forskning generellt och hur *intressant* den beskrivna forskningen upplevs vara. Eftersom personligt intresse angavs vara mindre viktigt för ens förtroende i studiens första del är resultatet något förvånande. En viktig följdfråga, både för framtida forskning och kommunikationsinsatser, är därmed vad som avgör människors intresse för olika forskningsprojekt. Sannolikt utgörs svaret av ett samspel av flera faktorer, däribland forskningens relevans för ens egen vardag.

Den andra delstudien utgår från två avhandlingar i olika humanistiska ämnen (historia och litteraturvetenskap). Beroende på ämne och hur beskrivningarna är utformade kan resultaten sannolikt variera i olika omfattning. Slutsatserna ska därför ses som fingervisningar snarare än bekräftade sanningar.

Förhoppningsvis kan rapporten ligga till grund för framtida studier om förtroende för forskning i såväl humaniora som andra ämnen. Framför allt hoppas vi att insikter från vår studie kan vara ett stöd för forskare och kommunikatörer som i sitt arbete bidrar till öka människors hum om humaniora.

REFERENSER

Besley, J. C., Lee, N. M., & Pressgrove, G. (2021). Reassessing the variables used to measure public perceptions of scientists. *Science Communication*, 43(1), 3–32.

Brounéus, F., Lindholm, M., & Bohlin, G. (2019). Telling it straight – a focus group study on narratives affecting public confidence in science. *Journal of Science Communication*, 18(5), A03.

Englund, V. (2019). *Fångsamhället som inte skulle finnas. Överlevnad och anpassning i fängelse under åren 1890–1920*. Studia Historica Upsaliensis 267. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Fecher, B., Kuper, F., Sokolovska, N., Fenton, A., Hornbostel, S., & Wagner, G. G. (2021). Understanding the societal impact of the social sciences and humanities: Remarks on roles, challenges, and expectations. *Frontiers in Research Metrics and Analytics*, 6, 696804.

Hendriks, F., Kienhues, D., & Bromme, D. (2016). Trust in science and the science of trust. I B. Blöbaum (red.), *Trust and communication in a digitized world* (s.143–159). Cham: Springer.

Holmberg, S., & Weibull, L. (2013). *Fallet för forskningsförtroendet fortsätter*. I L. Weibull, H. Oscarsson & A. Bergström (Red.), Vägskalet. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Nordberg, O. (2017). *Avkoppling och analys. Empiriska perspektiv på läsarattityder och litterär kompetens hos svenska 18-åringar*. Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet 49. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Reincke, C. M., Bredenoord, A. L., & van Mil, M. H. (2020). From deficit to dialogue in science communication. *EMBO reports*, 21(9), e51278.

Vetenskap & Allmänhet (2016). *VA-Barometern 2016/17*. VA-rapport 2016:4, Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.

Vetenskap & Allmänhet (2018a). *Vetenskapen i Samhället – resultat från SOM-undersökningen 2017*. VA-rapport 2018:3, Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.

Vetenskap & Allmänhet (2018b). *Vad påverkar förtroende för forskning? – Fokusgrupper med allmänheten*. VA-rapport 2018:5, Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.

Vetenskap & Allmänhet (2019a). *Bakom rubrikerna – Intervjuer med 12 journalister om att bevaka forskning*. VA-rapport 2019:3, Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.

Vetenskap & Allmänhet (2019b). *Forskning i svensk press 1995–2015 – en innehållsanalys*. VA-rapport 2019:7, Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.

Vetenskap & Allmänhet (2019c). *Jag vill, men hinner inte! – Forskares syn på kommunikation och öppen vetenskap*. VA-rapport 2019:8, Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.

Vetenskap & Allmänhet (2020). *VA-Barometern 2020/21*. VA-rapport 2020:4, Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.

Vetenskap & Allmänhet (2021a). *Vetenskapen i Samhället – resultat från SOM-undersökningen 2020*. VA-rapport 2021:3, Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.

Vetenskap & Allmänhet (2021b). *VA-Barometern 2021/22*. VA-rapport 2021:5, Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.

Vetenskap & Allmänhet (2021c). *Kommunikation om corona – Medierapportering och förtroende i samband med covid-19-pandemin*. VA-rapport 2021:4, Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.

Vetenskapsrådet (2022). *Forskning för alla! Förslag till en svensk plattform för att kommunicera vetenskap*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wintterlin, F., Hendriks, F., Mede, N. G., Bromme, R., Metag, J., & Schäfer, M. S. (2022). Predicting Public Trust in Science: The Role of Basic Orientations Toward Science, Perceived Trustworthiness of Scientists, and Experiences With Science. *Frontiers in Communication*, 6, 822757.

BILAGOR

BILAGA A: FRÅGEFORMULÄR ENKÄTUNDERSÖKNING (DEL 1 OCH 2)

FRÅGA 1 (TILL ALLA)

Överlag, hur bra eller dålig koll tycker du att du har på vad forskning inom följande områden handlar om?

- A. Medicin
- B. Naturvetenskap
- C. Samhällsvetenskap
- D. Teknik
- E. Humaniora
- F. Utbildningsvetenskap

Svarsalternativ

1. Mycket bra koll
2. Ganska bra koll
3. Varken bra eller dålig koll
4. Ganska dålig koll
5. Mycket dålig koll
6. Ingen uppfattning

Fråga 2 – split mellan 2a, 2b och 2c

FRÅGA 2A (33 % AV RESPONDENTERNA)

Allmänt sett, vilket förtroende har du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden?

- A. Medicin
- B. Naturvetenskap

- C. Samhällsvetenskap
- D. Teknik
- E. Humaniora
- F. Utbildningsvetenskap

Svarsalternativ

1. Mycket stort förtroende
2. Ganska stort förtroende
3. Varken stort eller litet förtroende (om för humaniora: gå till fråga 2a1)
4. Ganska litet förtroende (om för humaniora: gå till fråga 2a2)
5. Mycket litet förtroende (om för humaniora: gå till fråga 2a2)
6. Ingen uppfattning (om för humaniora: gå till fråga 2a3)

FRÅGA 2B (33 % AV RESPONDENTERNA)

Allmänt sett, vilket förtroende har du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden?

- A. Medicin
- B. Naturvetenskap
- C. Samhällsvetenskap
- D. Teknik
- E. Humaniora
- F. Utbildningsvetenskap

Svarsalternativ

1. Mycket stort förtroende
2. Ganska stort förtroende
3. Varken stort eller litet förtroende
(om för humaniora: gå till fråga 2a1)
4. Ganska litet förtroende (om för humaniora:
gå till fråga 2a2)
5. Mycket litet förtroende (om för humaniora:
gå till fråga 2a2)

FRÅGA 2C (33 % AV RESPONDENTERNA)

Allmänt sett, vilket förtroende har du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden?

- A. Medicin
- B. Naturvetenskap
- C. Samhällsvetenskap
- D. Teknik
- E. Humaniora, till exempel historia
- F. Utbildningsvetenskap

Svarsalternativ

1. Mycket stort förtroende
2. Ganska stort förtroende
3. Varken stort eller litet förtroende (om för humaniora: gå till fråga 2a1)
4. Ganska litet förtroende (om för humaniora:
gå till fråga 2a2)
5. Mycket litet förtroende (om för humaniora:
gå till fråga 2a2)
6. Ingen uppfattning (om för humaniora:
gå till fråga 2a3)

FRÅGA 2A–1

Du svarade “varken stort eller litet förtroende” om ditt förtroende för forskning inom humaniora. Vilket är det viktigaste skälet till att du valde detta alternativ?

1. Jag är osäker på vad “humaniora” innebär
2. Jag vet vad “humaniora” är, men är osäker på vad *forskning* inom humaniora innebär
3. Jag vet vad “forskning inom humaniora” innebär, och har ett medelstort intresse för sådan forskning
4. Annat, nämligen

FRÅGA 2A–2

Du svarade “ganska eller mycket litet” om ditt förtroende för forskning inom humaniora. Vilket är det viktigaste skälet till att du valde detta alternativ?

1. Jag är osäker på vad “humaniora” innebär
2. Jag vet vad “humaniora” är, men är osäker på vad *forskning* inom humaniora innebär
3. Jag vet vad “forskning inom humaniora” innebär, och har ett litet förtroende för sådan forskning
4. Annat, nämligen

FRÅGA 2A–3

Du svarade “ingen uppfattning” om ditt förtroende för forskning inom humaniora. Vilket är det viktigaste skälet till att du valde detta alternativ?

1. Jag är osäker på vad “humaniora” innebär
2. Jag vet vad “humaniora” är, men är osäker på vad *forskning* inom humaniora innebär
3. Jag vet vad “forskning inom humaniora” innebär, men har ingen åsikt om mitt eget förtroende för sådan forskning
4. Annat, nämligen

FRÅGA 3A (50 % AV RESPONDENTERNA)

Forskning inom humaniora studerar olika aspekter av mänsklig kultur och samhälle. Hit hör områden som filosofi, historia, konst, litteratur och språk.

För att du ska känna förtroende för forskning inom humaniora, hur viktigt eller oviktigt är det att den ...

- A. ... har en tydlig nytta för samhället?
- B. ... intresserar dig personligen?
- C. ... är oberoende av ekonomiska vinstintressen?
- D. ... kommer fram till resultat som bekräftas av annan forskning?
- E. ... får mycket uppmärksamhet i medierna?
- F. ... följer etiska regler?

Svarsalternativ

Det är

1. ... mycket viktigt
2. ... ganska viktigt
3. ... varken viktigt eller oviktigt
4. ... ganska oviktigt
5. ... mycket oviktigt
6. ... vet inte

FRÅGA 3B (50 % AV RESPONDENTERNA)

Forskning inom medicin studerar olika aspekter av hälsa och sjukdom. Hit hör områden som forskning om läkemedel, cancer, immunförsvaret och genetik.

För att du ska känna förtroende för forskning inom medicin, hur viktigt eller oviktigt är det att den ...

- A. ... har en tydlig nytta för samhället?
- B. ... intresserar dig personligen?
- C. ... är oberoende av ekonomiska vinstintressen?
- D. ... kommer fram till resultat som bekräftas av annan forskning?
- E. ... får mycket uppmärksamhet i medierna?
- F. ... följer etiska regler?

Svarsalternativ

Det är

1. ... mycket viktigt
2. ... ganska viktigt
3. ... varken viktigt eller oviktigt
4. ... ganska oviktigt
5. ... mycket oviktigt
6. ... vet inte

FRÅGA 4A (50 % AV RESPONDENTERNA)

För att du ska känna förtroende för en enskild forskare inom humaniora, hur viktigt eller oviktigt är det för dig att forskaren ...

- A. ... ofta syns i tidningar/TV?
- B. ... är anställd vid ett universitet med gott anseende?
- C. ... presenterar sin forskning på ett engagerande sätt?
- D. ... är tydlig med vilka begränsningar forskningen har?
- E. ... verkar förstå hur folk i allmänhet har det?

Svarsalternativ

Det är

1. ... mycket viktigt
2. ... ganska viktigt
3. ... varken viktigt eller oviktigt
4. ... ganska oviktigt
5. ... mycket oviktigt
6. ... vet inte

FRÅGA 4B (50 % AV RESPONDENTERNA)

För att du ska känna förtroende för en enskild forskare inom medicin, hur viktigt eller oviktigt är det för dig att forskaren ...

- A. ... ofta syns i tidningar/TV?
- B. ... är anställd vid ett universitet med gott anseende?
- C. ... presenterar sin forskning på ett engagerande sätt?
- D. ... är tydlig med vilka begränsningar forskningen har?
- E. ... verkar förstå hur folk i allmänhet har det?

Svarsalternativ

Det är

1. ... mycket viktigt
2. ... ganska viktigt
3. ... varken viktigt eller oviktigt
4. ... ganska oviktigt
5. ... mycket oviktigt
6. ... vet inte

FRÅGA 5 (TILL PERSONER MED HÖGRE UTBILDNING)

Vilket av följande områden ligger närmast din eftergymnasiala utbildning? Välj flera om du har läst mer än ett ämne.

1. Medicin (t.ex. biomedicin, omvårdnad, farmaci)
2. Naturvetenskap (t.ex. biologi, fysik, kemi)
3. Samhällsvetenskap (t.ex. statsvetenskap, ekonomi)
4. Teknik (t.ex. ingenjörsvetenskaper)
5. Humaniora (t.ex. historia, språk, filosofi)
6. Utbildningsvetenskap (t.ex. pedagogik, fritidspedagogik)

BILAGA B: FRÅGEFORMULÄR EXPERIMENTELL STUDIE (DEL 3)

INTRODUKTION

Den här undersökningen handlar om svenska folkets uppfattning om forskning. Du kommer få besvara några frågor och läsa en kortare text om en doktorsavhandling* från ett svenskt universitet. Texten är skriven av utredare vid den ideella organisationen Vetenskap & Allmänhet. Undersökningen tar totalt fem minuter att genomföra.

*En doktorsavhandling består av en eller flera vetenskapliga studier som en doktorand (forskarstuderande) genomför i sin utbildning till forskare.

FRÅGA SOM INLEDER UNDERSÖKNINGEN

FRÅGA 1

På en skala från 1–5, där 1 = mycket litet förtroende och 5 = mycket stort förtroende, hur stort förtroende har du för forskning i allmänhet?

Svarsalternativ

1. Svarsskala 1–5
2. Vet ej/ingen uppfattning

FRÅGOR SOM FÖLJER EFTER RESPEKTIVE TEXT

FRÅGA 2

På en skala från 1–5, där 1 = mycket litet förtroende och 5 = mycket stort förtroende, hur stort förtroende känner du för forskningen som beskrivs i notisen?

Svarsalternativ

1. Svarsskala 1–5
2. Vet ej/ingen uppfattning

- a. Kommentera gärna ditt svar!

FRÅGA 3

På en skala från 1–5, där 1 = inte alls intressant och 5 = mycket intressant, hur intressant är forskningen i notisen för dig, personligen?

Svarsalternativ

1. Svarsskala 1–5
2. Vet ej/ingen uppfattning

ARTIKEL 1

GRUNDFORM

En doktorsavhandling från ett svenskt universitet visar hur fångar skapade gemenskap i svenska fångelser under åren 1890–1920.

För att kunna beskriva världen bakom fångelsemurarna har forskaren studerat olika dokument. Här ingår vakternas anteckningar i gamla protokoll från förhör med fångarna, men även berättelser som fångarna själva har skrivit om sina liv.

Resultaten visar att det fanns en gemenskap bland fångarna, trots de långa straff med isolering som användes på den tiden. De isolerade fångarna använde olika föremål, tecken, knackningar och skrift för att kommunicera med varandra. Forskaren beskriver även andra sätt som fångarna använde för att påverka sin tillvaro, som att spela sjuka, skada sig själva, muta, stjäla och smugla olika saker.

OMEDELBAR NYTTA

En doktorsavhandling från ett svenskt universitet visar hur fångar skapade gemenskap i svenska fångelser under åren 1890–1920.

För att kunna beskriva världen bakom fångelsemurarna har forskaren studerat olika dokument. Här ingår vakternas anteckningar i gamla protokoll från förhör med fångarna, men även berättelser som fångarna själva har skrivit om sina liv.

Resultaten visar att det fanns en gemenskap bland fångarna, trots de långa straff med isolering som användes på den tiden. De isolerade fångarna använde olika föremål, tecken, knackningar och skrift för att kommunicera med varandra. Forskaren beskriver även andra sätt som fångarna använde för att påverka sin tillvaro, som att spela sjuka, skada sig själva, muta, stjäla och smugla olika saker.

Resultaten i avhandlingen kan i dag användas i kriminalvården för att göra det lättare för fångar att återanpassa sig till samhället efter avtjänat straff.

FRAMTIDA NYTTA

En doktorsavhandling från ett svenskt universitet visar hur fångar skapade gemenskap i svenska fångelser under åren 1890–1920.

För att kunna beskriva världen bakom fängelsemurarna har forskaren studerat olika dokument. Här ingår vakternas anteckningar i gamla protokoll från förhör med fångarna, men även berättelser som fångarna själva har skrivit om sina liv.

Resultaten visar att det fanns en gemenskap bland fångarna, trots de långa straff med isolering som användes på den tiden. De isolerade fångarna använde olika föremål, tecken, knackningar och skrift för att kommunicera med varandra. Forskaren beskriver även andra sätt som fångarna använde för att påverka sin tillvaro, som att spela sjuka, skada sig själva, muta, stjäla och smugla olika saker.

I framtiden skulle resultaten eventuellt kunna användas i kriminalvården för att göra det lättare för fångar att återanpassa sig till samhället efter avtjänat straff.

ARTIKEL 2

GRUNDFORM

Att läsa skönlitteratur utvecklar språket och ger inblick hur andra människor tänker, lever och känner. Många tror att svenska ungdomar som vuxit upp i en digital tillvaro varken kan eller vill läsa skönlitteratur.

En avhandling som kom ut 2017 vid ett svenskt universitet ger en delvis annan bild av svenska 18-åringars läsvanor. Överlag visade resultaten att ungdomarna läste mer, var bättre på att läsa och tyckte mer om det än man tidigare trott.

I avhandlingen har forskaren jämfört uppsatser om läsning skrivna av 18-åringar åren 2000 respektive 2012. De båda grupperna är alltså uppväxta på olika sidor om digitaliseringens intåg i samhället. Forskaren har också intervjuat den senare gruppen i enkäter och fokusgrupper. Slutsatsen är att ungdomarna 2012 läste mer för nöjes skull än de år 2000.

År 2000 angav ungdomarna oftare *personlig utveckling* som ett viktigt skäl för sin läsning.

Forskningen visar också att ungdomarna 2012 såg stor skillnad mellan att läsa på fritiden för nöjes skull och att läsa i skolan, där skol-läsningen ofta upplevdes som tråkig. Oavsett hur ofta ungdomarna läste så föredrog de att läsa i tryckta böcker, som delvis sågs som en tillflykt från digital stress.

OMEDELBAR NYTTA

Att läsa skönlitteratur utvecklar språket och ger inblick hur andra människor tänker, lever och känner. Många tror att svenska ungdomar som vuxit upp i en digital tillvaro varken kan eller vill läsa skönlitteratur.

En avhandling som kom ut 2017 vid ett svenskt universitet ger en delvis annan bild av svenska 18-åringars läsvanor. Överlag visade resultaten att ungdomarna läste mer, var bättre på att läsa och tyckte mer om det än man tidigare trott.

I avhandlingen har forskaren jämfört uppsatser om läsning skrivna av 18-åringar åren 2000 respektive 2012. De båda grupperna är alltså uppväxta på olika sidor om digitaliseringens intåg i samhället. Forskaren har också intervjuat den senare gruppen i enkäter och fokusgrupper. Slutsatsen är att ungdomarna 2012 läste mer för nöjes skull än de år 2000. År 2000 angav ungdomarna oftare *personlig utveckling* som ett viktigt skäl för sin läsning.

Forskningen visar också att ungdomarna 2012 såg stor skillnad mellan att läsa på fritiden för nöjes skull och att läsa i skolan, där skol-läsningen ofta upplevdes som tråkig. Oavsett hur ofta ungdomarna läste så föredrog de att läsa i tryckta böcker, som delvis sågs som en tillflykt från digital stress.

Resultaten från forskningen kan i dag användas av lärare för att göra läsning roligare och mer stimulerande för eleverna.

FRAMTIDA NYTTA

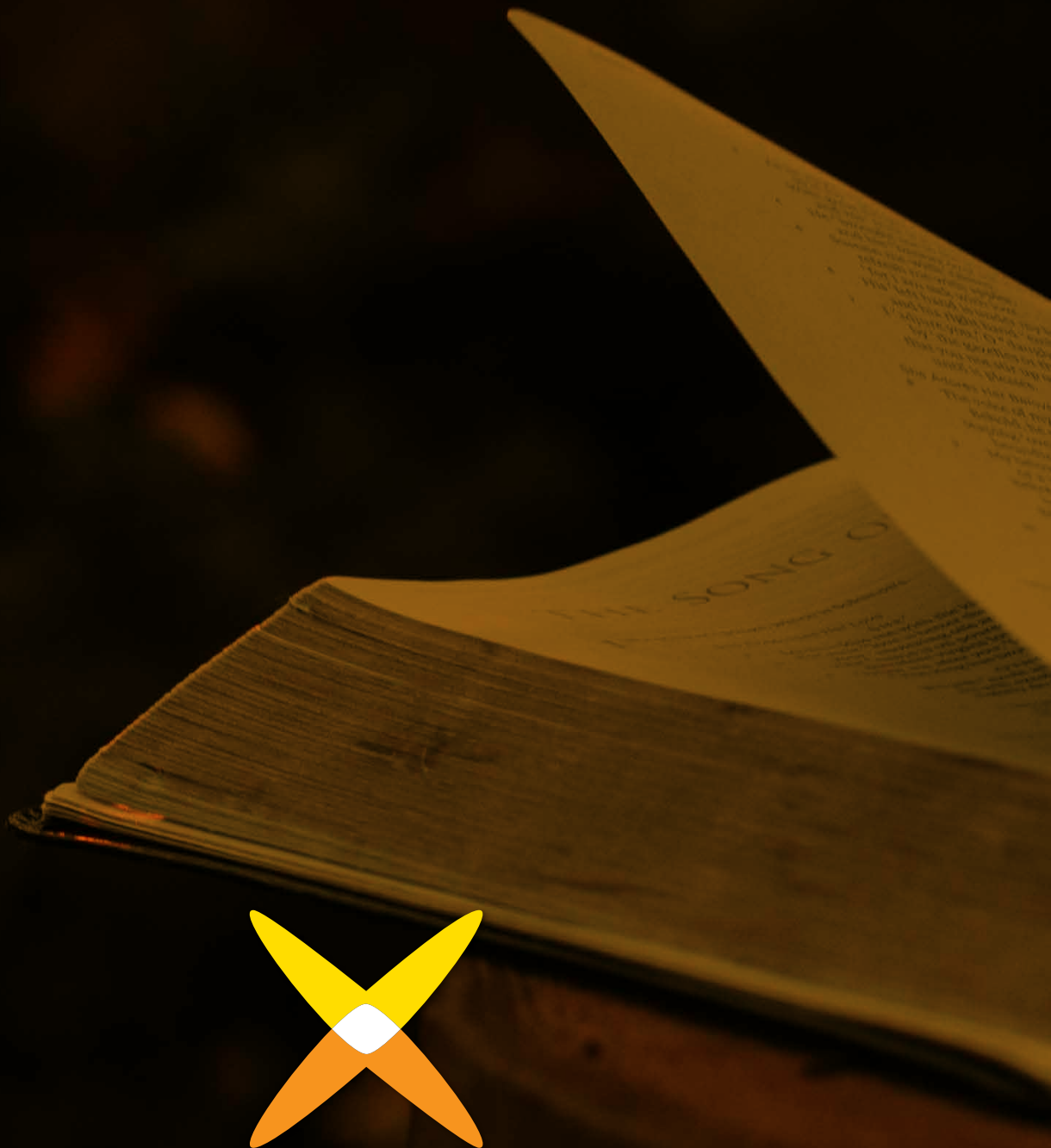
Att läsa skönlitteratur utvecklar språket och ger inblick hur andra människor tänker, lever och känner. Många tror att svenska ungdomar som vuxit upp i en digital tillvaro varken kan eller vill läsa skönlitteratur.

En avhandling som kom ut 2017 vid ett svenskt universitet ger en delvis annan bild av svenska 18-åringars läsvanor. Överlag visade resultaten att ungdomarna läste mer, var bättre på att läsa och tyckte mer om det än man tidigare trott.

I avhandlingen har forskaren jämfört uppsatser om läsning skrivna av 18-åringar åren 2000 respektive 2012. De båda grupperna är alltså uppväxta på olika sidor om digitaliseringens intåg i samhället. Forskaren har också intervjuat den senare gruppen i enkäter och fokusgrupper. Slutsatsen är att ungdomarna 2012 läste mer för nöjes skull än de år 2000. År 2000 angav ungdomarna oftare *personlig utveckling* som ett viktigt skäl för sin läsning.

Forskningen visar också att ungdomarna 2012 såg stor skillnad mellan att läsa på fritiden för nöjes skull och att läsa i skolan, där skol-läsningen ofta upplevdes som tråkig. Oavsett hur ofta ungdomarna läste så föredrog de att läsa i tryckta böcker, som delvis sågs som en tillflykt från digital stress.

I framtiden skulle resultaten eventuellt kunna användas av lärare för att göra läsning roligare och mer stimulerande för eleverna.

Vetenskap & Allmänhet

VA – PUBLIC & SCIENCE